

Żebrowski, Tadeusz

Pochodzenie i genealogia rodziny Zielińskich herbu Świnka ze Skępego do początku XVII w.

Notatki Płockie 26/4-109, 16-28

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

- 4) Przyjaźń Teofila Lenartowicza z Gustawem Zielińskim wg Janusza Odrowąż-Pięiążka zrodziła się w Warszawie w latach czterdziestych. Patrz: Gustaw Zieliński, Kirgiz i inne poezje. oprac. J. Odrowąż-Pięiążek, Warszawa, 1956, s. 192.
- 5) Tekla Zmorska, żona poety Romana.
- 6) H. Biegeleisen, Lirnik Mazowiecki, jego życie i dzieła w świetle nieznannej korespondencji poety. Warszawa 1913, s. 228.
- 7) Jagoda mazowieckich lasów przez Au-Lir. Warszawa 1880. Zapowiedź wydawnicza — «Korespondent Płocki», 1879, nr 93.
- 8) Listy Teofila Lenartowicza do Gustawa Zielińskiego z lat 1879—1881 opublikował Janusz Odrowąż-Pięiążek (pseud. Olgierd Porycki) w «Przeglądzie Powszechnym» 1952, nr 12, s. 402-409 i 1953, nr 1. Cytowany list opublikowany został w «Przeglądzie Powszechnym», 1953, nr 1, s. 56—60.
- 9) Ibidem.
- 10) H. Biegeleisen, op. cit. s. 228.
- 11) Wiersz napisany 18 października 1875 w Toruniu, a nie jak podaje Piotr Chmielowski we Florencji w roku 1878. Po raz drugi wysłany został ze Skępego 10 września 1879. Patrz. J. Odrowąż-Pięiążek s. 192. Zachowany w bibliotece PAN w Krakowie, syg. 2029, k. 246. Opis wiersza dokonany przez Stanisława Leszczyńskiego znajduje się w korespondencji Zofii i Teofila Lenartowiczów, należącej do zbiorów rękopiśmiennych Biblioteki Publicznej m. St. Warszawy, syg. 29 IV, k. 26—27. Opublikowany w «Sfinksie» 1912, t. XX, s. 437.
- 12) Poemat *Stępy* wydał Gustaw Zieliński w roku 1856 w Poznaniu.
- 13) Biblioteka PAN, syg. 2028, t. VII k. 464. Patrz: Gustaw Zieliński i inne poezje. Wstęp i opracowanie Janusza Odrowąż-Pięiążka. Warszawa, 1956, s. 193.
- 14) Ibidem.
- 15) Utwór ogłoszony został w Wyborze poezji, Kraków 1876, t. 3, s. 143—51. Patrz: J. Odrowąż-Pięiążek — przypisy do Kirgiza i innych poezji Gustawa Zielińskiego. Natomiast poemat *Samobójca* wydany był w Toruniu w 1878.
- 16) Córka Kazimiera, potem Puzynina, zm. 1952.
- 17) H. Biegeleisen, op. czyt. s. 228.
- 18) Wykłady te wyszły drukiem we Włoszech w 1886 pt.: Sul carattere della poesia polona slava, confenzenze.
- 19) Przegląd Powszechny, 1953, nr 1, s. 56—60.
- 20) J. Odrowąż-Pięiążek sugeruje, że chodzi o Władysława Tarnowskiego literata i muzyka, przyjaciela Lenartowicza.
- 21) Przegląd Powszechny, 1953, nr 1, s. 56—60.
- 22) G. Zieliński, *Kirgiz*. Petersburg, 1854.
- 23) Korespondent Płocki, 1881, nr 98.
- 24) Nekrolog Gustawa Zielińskiego, Biblioteka Warszawska, 1881, t. IV, s. 484.
- 25) Ibidem.

TADEUSZ ŻEBROWSKI

Pochodzenie i genealogia rodziny Zielińskich herbu Świnka ze Skępego do początku XVII w.

Gustaw Zieliński zabierając się do opracowania genealogii swego rodu nie orientował się, — jak widać z jego korespondencji z kuzynem Janem¹⁾, z którym wspólnie przygotowali wydawnictwo „Wiadomość historyczna o rodzie Świnków oraz rodowód pochodzącej od nich rodziny Zielińskich herbu Świnka”²⁾, — w licznych szczegółach dotyczących swej rodziny. Wiedział o wojewodzie płockim z XVI w. Grzegorz i jego synu Walentym kasztelanie płockim z pierwszej połowy XVII w., ale nie świadom był już istnienia braci swego naddziada wojewody Grzegorza, od którego dzieliło go sześć pokoleń (około dwa i pół wieku). Dopiero żmudne badania, do których wspólnie z kuzynem Janem zaangażowali archiwistów w różnych ośrodkach, a mianowicie w: Krakowie, Królewcu³⁾, Płocku, Toruniu i Warszawie, pozwoliły zgromadzić ogromny materiał źródłowy. Dzięki temu autorzy, z niewielkimi tylko błędami i opuszczeniami, odtworzyli dzieje swej rodziny od końca XVI w. Stan wydawnictw źródłowych i wiedzy historycznej pod koniec XIX w. nie pozwolił im z równą dokładnością uczynić tego dla czasów wcześniejszych. Pominęli zresztą, znany wówczas dokument z r.1401⁴⁾, uwzględnienie jego pozwoliłoby może uniknąć im kilku pomyłek. I tak jednak jest u nich mniej błędów, niż u późniejszych badaczy, którzy zajmowali się nie-

którymi osobami, należącymi do rodu Świnków. Pierwszą z tych spraw jest pochodzenie rodu. T. Silnicki opierając się na luźnej sugestii Władysława Semkowicza pochodzenie rodu wywodził ze Śląska⁵⁾, gdy Zielińscy przyjmowali, że ród ich wywodzi się z ziemi sieradzkiej, co wydaje się bliższe prawdy. Drugi błąd dotyczy nadejścia w ziemi zawkrzańskiej. Zygmunt Lasocki⁶⁾ opowiedział się za nadaniem Zielinej Piotrowi dopiero w 1383 r. przez księcia Siemowita, podczas gdy, jak zobaczymy prawdziwszą wydaje się data 1367 r., zagmatwana co prawda przez fałszerstwa dokonane na początku XVI w.

Najstarsze herbarze: Paprocki⁷⁾ i Okolski⁸⁾ (ten ostatni z nieco innymi szczegółami, zaczerpniętymi widocznie z innej tradycji) dostarczają informacji o najstarszym przodku, żyjącym w połowie XII w. (1148 r.); Okolski podaje inne niż Paprocki szczegóły o Stańczyku z Rudy „Staroście wieluńskim” (u Paprockiego) rzekomo w 1185 r. u ks. wielkopolskiego Władysława, Okolski natomiast bez daty mieni Stańczyka z Rudy „Prefectus arcis Poznaniensis” u ks. Władysława, Osoba Stańczyka nie jest znana z zachowanych źródeł pierwszej połowy XIII w., kiedy rządzą wielkopolską księżną o imieniu Władysław⁹⁾. Na ten okres wypada jednak przyjąć działalność dziada arcybiskupa Jakuba Świnki; mógłby nim być

Stresco kasztelan spicimierski (1252—1255). Na pierwszej połowie XIII w. wypadnie przyjąć urodziny nieznanego z imienia ojca arcybpa Jakuba i jego stryja Jana kasztelana spicimierskiego (1286—1298)¹⁰). Za podstawę takiej identyfikacji służy fakt sprawowania urzędu kasztelana spicimierskiego. W tym czasie często bowiem urząd kasztelana pozostawał w ręku tej samej rodziny przez długie okresy. Widać to i na przykładzie rodu Świnków, gdzie kasztelanami spicimierskimi byli: Jan stryj arcybpa Jakuba (1286—1298). Piotr Świnka przynajmniej 1313—ok. 1323, a następnie zapewne syn poprzedniego Piotr z Charlupki w latach 1354—1369¹¹). W okolicach Spicimierza znajduje się znaczne zgrupowanie posiadłości należących do rodu Świnków. Ujawnione są one wprawdzie dopiero w XIV—XVI wieku, ale wywodzą się stąd trzy rodziny herbu Świnka: Bratkowscy, Pudłowscy i prawdopodobnie Piotrowscy¹²). Wszystkie te rodowe miejscowości — wioski od których pochodzą nazwiska — leżą w parafii Bałdrzychów nad Nerem. Nieco wyżej, bliżej Łęczycy znajduje się wieś parafialna Świnice z kościołem, dawniej pod wezwaniem Św. Gotarda¹³). W połączeniu z datą 1148 r., z tradycji rodowej i faktem, że kościoły pod tym wezwaniem powstawały w Polsce tylko w połowie XII w. w związku z pielgrzymką ks. Bolesława Krzywoustego do grobu tego Świętego w Hildesheim w 1135 r., można by snuć przypuszczenia, że przodek rodu Świnków brał udział, w orszaku księcia, w tej pielgrzymce i po powrocie fundował kościół, pod wezwaniem Św. Gotarda w miejscowości rodowej¹⁴). Są to tylko przypuszczenia, tym trudniejsze do przyjęcia, iż w dotychczas znanych źródłach nie ma śladu, aby miejscowość ta należała do rodu Świnków¹⁵).

Miejscowości o nazwie typu: Świnkowo, Świnków, Świnice jest jednak w sieradzkim i kaliskim kilka i któraś z nich dała zapewne nazwę rodowi¹⁶). Rozważania powyższe, wydaje się, pozwalają odrzucić hipotezę o pochodzeniu rodu Świnków ze Śląska, zwłaszcza, jeśli weźmie się pod uwagę, że na Śląsku nazwa ta mogła się pojawić dopiero w drugiej połowie XIII w.¹⁷). Tymczasem ród arcybpa Jakuba musiał już od pokoleń mieszkać w sieradzkim i kaliskim, skoro w XIV w. miał posiadłości rozrzucone od Kujaw (wieś Świnki koło Nieszawy) poprzez Łęczycę: Gębice w XIII w.: Gosławice i Gawrony w XIV w.¹⁸). W sieradzkim zaś: Charlupia Mała i Wielka: Dziebędów, Grzymaczów, Kaczki i Kakawa, Rakowice, Słomków, Wrząca i Tomisławice w XIV w.¹⁹). Duże zgrupowanie posiadłości Świnków, liczące przynajmniej kilka wsi, na przełomie XIV i XV wieku znajdowało się w kaliskim, w okolicy Jarocina, a mianowicie: Bachorzewo, Bogusław, Jeżewo, Noskowo, Skudła, Słupia, Strzerzewo, Zdzież, Zimnawoda²⁰), a być może także Świnkowo i Sulisław²¹). Nie mają już takiego znaczenia miejscowości, które dopiero w XV wieku znalazły się w posiadaniu rodu Świnków, jak: Chromierz, Czacca, Grabionów, Krzyżanów. Takie rozmieszczenie posiadłości pozwala zrozumieć powiązania rodu z książętami wielkopolskimi i kujawskimi, a nawet śląskimi, w związku z zajęciem części Wielkopolski przez Henryka Brodatego ok. 1230 r. Miało to prawdopodobnie wpływ na związki rodzinne arcybpa Jakuba z rodziną panów z Wierzbna. Nieznana z imienia siostra arcybpa Jakuba była żoną Jana z Wierzbna kasztelana Ryczyny, a matką bpa wro-

clawskiego Henryka²²). Posiadłości Świnków w kaliskim mogą także ułatwić zrozumienie powiązań arcybpa Jakuba z rodziną panów z Wierzbna. Istnienie szkoły kolegiackiej Św. Pawła w Kaliszu i studia mieszczan kaliskich w Bolonii w połowie XIII w., pozwalają przypuszczać, że i późniejszy arcybpa Jakub uczył się w szkole kolegiackiej w Kaliszu, a być może, że i jakiś czas na uniwersytecie w Bolonii²³). Ewentualne studia bolońskie łatwiej pozwalają zrozumieć pracę w kancelarii ks. Bolesława Pobożnego i powiązania z ks. Przemysławem II, którego arcybpa koronował w Gnieźnie w 1295 r.²⁴). Arcybpa Jakub obok wspomnianej siostry miał brata Sulisława, który nie żył już w r. 1298, skoro syn jego Piotr wypożyczył, przy współudziale stryja Jakuba, swą siostrę, nieznaną z imienia żonę Jana, syna Macieja sędziego brzeskiego, z rodu Leszczyców, późniejszego kasztelana kruszwickiego, a brata bpa włocławskiego Gerwarda²⁵). Do kręgu rodzinnego Świnków herbarnie zaliczają jakiegoś Jakuba bpa włocławskiego, w różnym czasie, pod koniec XIII, lub na początku XIV w. Nie jest on wymieniony w katalogu bpów włocławskich, ani nie ma dla niego tam miejsca. Zagadkę może rozwiązać notka o śmierci w Awinionie w 1349 r. Wojciecha, koadiutora bpa włocławskiego Macieja²⁶). Mógłby on być zaliczany w tradycji rodzinnej do rodu, jako wnuk Sulisława Świnki po córce, a nie po synu, jak chce Paprocki²⁷).

Pozostaje do omówienia jeszcze postać Piotra, bratanka arcybpa Jakuba, którego trzeba uznać za protoplastę Świnków Zielińskich. W źródłach występuje on w latach 1299—1323; początkowo jako skarbnik sieradzki w 1311 r., następnie, jako kasztelan spicimierski i wreszcie, jako sędzia sieradzki w 1323 r.²⁸). Piotr przed rokiem 1313 związał się z ziemią dobrzyńską, otrzymując od bpa płockiego Jana do zagospodarowania cztery lub pięć wsi w kasztelanii rypińskiej z czternastoma laty wolnizny²⁹). Przed ich upływem kasztelan Piotr zginął w napadzie litewskim na ziemię dobrzyńską w 1323 r.³⁰). O żonie jego nic bliższego nie wiemy. Jedynie ze względu na owe posiadłości w ziemi dobrzyńskiej sądzić można, że spokrewniony był, może przez żonę z bpem płockim Janem z rodu Nałęczów. Synami kasztelana Piotra byli zapewne, wspomniani już Piotr z Charlupki, także kasztelan spicimierski w latach 1354—1369³¹) i Adam podsedek łęczycy, występujący w źródłach z lat 1345—1349³²). Adam kilkakrotnie pojawił się w otoczeniu ks. łęczyczo-dobrzyńskiego Władysława, właśnie w ziemi dobrzyńskiej. Z tej racji można go uznać za dziedzica posiadłości Świnków w rypińskim. Zmarł on prawdopodobnie dość wcześnie ok. roku 1350. Synami jego byli zapewne: Piotr podstoli dobrzyński z 1367 r. i Jan występujący w roku 1382³³). Za taką filiacją przemawiają, obok powyższych względów, następujące fakty: synowie Piotra Sulisławica urodzili się około roku 1300—1310, jego zaś wnuki, synowie Adama: Piotr i Jan w granicach lat 1320—1340; raczej bliżej roku 1320, skoro w 1367 r. synowie Piotra Adamowica: Jakub i Piotr byli już dorastającymi, a może już nawet dorosłymi, a więc urodzili się przed rokiem 1350. Przyjęcie takiej chronologii jest konieczne i z tych względów, że wnukowie Adama byli ludźmi dorosłymi już ok. roku 1390³⁴).

Zanim można będzie omówić dzieje gałęzi rodu związanej z ziemią dobrzyńską i zawkrzańską, trzeba

konieczne pokrótce przedstawić burzliwe dzieje tych ziem w XIV i na początku XV wieku, leżących na pograniczu państwa zakonnego. Połączone to jest z ogromnymi trudnościami, brak bowiem prac poświęconych temu zagadnieniu⁴⁵⁾. Ziemia dobrzyńska na początku drugiej połowy XIV w. weszła bezpośrednio w skład Korony, pod władzę króla Kazimierza Wielkiego. Pierwszy poświadczony dokumentem akt działalności gospodarczej króla dotyczy sprzedaży Piotrowi z Brusiny, w 1356 r. dóbr leżących w sąsiedztwie Strzyg a mianowicie: Janowa, Księtego, Rokitnicy i Świedziebni⁴⁶⁾. Dokument ten posiada dla interesującego nas zagadnienia podstawowe znaczenie. Sądzić bowiem można, że na tych samych warunkach odbyła się sprzedaż dóbr w ziemi dobrzyńskiej i zawkrzańskiej Piotrowi stolnikowi dobrzyńskiemu. Klauzule w aktach tych zawarte stały się zapewne powodem fałszerstw dokonanych w początku XVI w. Po śmierci króla Kazimierza w 1370 r. odziedziczył ziemię dobrzyńską, wnuk królewski ks. Kazimierz szczecińsko-dobrzyński. Po rychłym jego zgonie (2 I 1377), król Ludwik nadał ziemię dobrzyńską w grudniu 1378 r. ks. Władysławowi Opolskiemu. Już w 1392 r. zagarnęli ją krzyżacy, na mocy zastawu za sumę 50 tys. florenów. W czerwcu 1405 r. król Władysław Jagiełło wykupił ją za sumę zastawną na podstawie porozumienia zawartego w Raciążku w końcu maja 1404 r.⁴⁷⁾ W 1409 r. krzyżacy ponownie zajęli ziemię dobrzyńską zdobywając jej grody: Dobrzyń, Bobrowniki i Złotorię, ale po pokoju toruńskim z 1411 r. musieli ją zwrócić. Trzeba tu zaznaczyć, że z chwilą powrotu ziemi dobrzyńskiej do Korony w 1405 r. na urzędach tej ziemi zasły zmiany. Król usunął działających w czasach krzyżackich starostów i kasztelanów, a możliwe iż dotyczyło to także innych urzędników⁴⁸⁾.

Podobne losy były udziałem ziemi zawkrzańskiej. Po śmierci ks. Bolesława, syna Waclawa ks. płockiego, w 1351 r., Mazowsze Płockie, wraz z ziemią zawkrzańską objął w swe władanie król Kazimierz, składając obietnicę, bratu stryjecznemu poległego ks. Bolesława, Siemowitowi, że w razie śmierci króla bez pozostawienia męskiego potomka, Mazowsze przypadnie Siemowitowi⁴⁹⁾. W 1370 r. ks. Siemowit objął Mazowsze Płockie, jednocząc w swym ręku na krótko całą dzielnicę. Od 1381 r. Mazowsze Płockie przypadło jego młodszemu synowi Siemowitowi IV. Po śmierci króla Ludwika Węgierskiego ks. Siemowit rozpoczął starania o koronę polską. W czasie bezkrólewia zajął on Kujawy Brzeskie, co połączone było z walką zbrojną wymagającą znacznych nakładów pieniężnych. Zmuszony był ksiądz zastawić krzyżakom najpierw ziemię wiską w 1382 r.⁴⁰⁾, następnie ziemię zawkrzańską (23 XI 1384) i wreszcie płońską w 1397 r.⁴¹⁾ Ziemię zawkrzańską i płońską wykupił ksiądz Siemowit 15 I 1399 r. za pieniądze uzyskane od królowej Jadwigi, jako wynagrodzenie za zwrot Kujaw⁴²⁾. Nowe kłopoty finansowe księcia doprowadziły w 1407 r. do ponownego zastawu ziemi zawkrzańskiej krzyżakom, za sumę 7 tys. grzywien⁴³⁾. W czasie wojny z zakonem w 1410 r. wojska królewskie weszły na Zawkrze prawdopodobnie w Biezinu i pozostały w ziemi zawkrzańskiej trzy dni dokonując, na trasie do Bądzynia, grabieży i biorąc do niewoli mieszkańców, których zresztą na interwencję panów duchownych i świeckich król Władysław polecił uwolnić⁴⁴⁾.

W czasie walk jesiennych z krzyżakami ucierpiał także dobra Zielińskich na Zawkrzu, prawdopodobnie, Sarnowo i Chojnowo, a może i inne wioski⁴⁵⁾. Na mocy pokoju toruńskiego, według preliminarium Zawkrze miało wrócić do rąk księcia Siemowita bez zwrotu zastawu; przy podpisywaniu pokoju zakon zażądał jednak zwrotu 4 tys. kóp groszy⁴⁶⁾. Wkrótce potem Zawkrze otrzymało osobny sąd ziemski⁴⁷⁾. Okres zależności ziemi dobrzyńskiej i zawkrzańskiej od krzyżaków sprzyjał nawiązywaniu kontaktów rodzinnych między poddanymi państwa polskiego chwilowo podległymi państwu zakonnemu a jego szlachtą mieszczańską oraz zakupom ziemi przez szlachtę polską w państwie krzyżackim. Doprowadziło to w konsekwencji do tego, że w czasie wielkiej wojny z zakonem w 1410 r. pod Grunwaldem i później, w kampanii jesiennej, walczyli przeciw sobie, we wrogich wojskach, najbliżsi krewni, a nawet bracia, jak to zobaczymy w wypadku rodziny Świnków Zielińskich.

Nie znany jest dokładnie czas i okoliczności osiedlenia się rodu Świnków w ziemi dobrzyńskiej i na Zawkrzu, aby je poznać trzeba przeprowadzić analizę dokumentów na których opieramy naszą wiedzę o tym zdarzeniu. Za podstawę naszych rozważań musimy przyjąć dokument króla Kazimierza z roku 1367⁴⁸⁾. Jest on niewątpliwie interpolowany, ale wydaje się, że data, świadkowie i zasadnicza treść dyplomu są prawdziwe⁴⁹⁾. Król Kazimierz był wówczas w posiadaniu ziemi dobrzyńskiej i Zawkrza, mógł więc czynić w nich nadania. Czy było to jednak nadanie? Zachowany dokument nic o nim nie mówi, dotyczy on tylko rzekomego rozciągnięcia polskiego sposobu dziedziczenia przez kobiety, potrzebnego fałszerzom dyplomu na początku XVI w. Skądinąd wiemy, że dopiero w latach sześćdziesiątych czternastego wieku zaistniały możliwości przejścia dóbr Strzygi i Sądłowo w ziemi dobrzyńskiej w ręce Piotra Świnki; podobnie i Zielonej w ziemi zawkrzańskiej⁵⁰⁾. Wydaje się, że sprzedaż dóbr wymienionych w dziś zachowanym dokumencie, dokonana się w dwóch etapach, najpierw tych w ziemi dobrzyńskiej; możliwe, iż miało to miejsce już w roku 1363, oczywiście nie wszystkich, bo dokument wymienia i takie które później dokupiono a były w posiadaniu spadkobierców Świnków na początku XVI w.⁵¹⁾ Za rokiem 1363 przemawia pozostawienie w rękach królewskich dóbr kościelnych biskupstwa płockiego w związku z pożyczką 5 tys. grzywien zaciągniętą przez bpa Imisława⁵²⁾. Król Kazimierz wycofując pieniądze wyłożone na pożyczkę udzieloną biskupowi sprzedał dobra kościelne, były to: Strzygi, Sinino, Sądłowo, Stępowo i być może Przywitowo. Nabywcą dóbr był Piotr Świnka, który posiadał we wsiach tych prawdopodobnie sołectwa. Sprzedaż była jednak ograniczona pewnymi warunkami, a mianowicie, że Piotr na ewentualną ich dalszą sprzedaż musi uzyskać zgodę królewską⁵³⁾. W akcie nadania zawarte było zapewne pozwolenie na budowę grodów, z zastrzeżeniem wpuszczenia do nich załogi królewskiej w czasie wojny. Na podobnych warunkach nastąpiła zapewne sprzedaż dóbr w ziemi zawkrzańskiej, dokonana w Płocku w 1367 r., a mianowicie: Chojnowa, Niechłonina, Sarnowa i Zielonej z obowiązkiem wystawienia jednego zbrojnego z każdej wsi⁵⁴⁾, co zostało zastrzeżone w dokumencie nadania Zielonej przez ks. Siemowita

w 1383 r. Piotrowi Śwince, synowi Piotra w tym czasie już kasztelana rypińskiego⁵⁵).

Z analizy wyżej wymienionych dokumentów wydaje się, że można wyciągnąć następujące wnioski. Piotr syn podsędką łączycykiego Adama w latach sześćdziesiątych XIV w. otrzymawszy spłatę od stryja Piotra kasztelana spicimerskiego, za dobra odziedziczone po ojcu w ziemi sieradzkiej poczynił nabytki w ziemi dobrzyńskiej i zawkrzańskiej. W akcie zakupu z 1367 r. Piotr już jako stolnik dobrzyński, ze względu na klauzule zawarte w dokumencie wymieniał swych dorastających, lub dorosłych już synów: Jakuba i Piotra. W sześć lat później Piotr, jego młodszy syn otrzymał od ojca Zieloną i wystarał się u ks. Siemowita w 1383 r. o potwierdzenie nadania królewskiego⁵⁶).

Karierę Piotra stolnika dobrzyńskiego z 1367 r. możemy prześledzić dość dobrze do r. 1398. W 1371 r. Piotr został chorążym dobrzyńskim⁵⁷), a w 1375 r. był już kasztelanem rypińskim⁵⁸). W 1391 r. okazał się wiernym stronnikiem ks. Władysława Opolczyka odmawiając hołdu lennego królowi Władysławowi Jagielle, gdy wojska królewskie zajęły ziemię dobrzyńską⁵⁹). Po raz ostatni na stanowisku kasztelana rypińskiego wystąpił Piotr w r. 1398⁶⁰); nie żył już zapewne w r. 1401, skoro kasztelanem rypińskim był wtedy jego wnuk Adam z Zielonej⁶¹).

Piotr z Zielonej, zwany w 1383 r. „heres in Strzygi” był już prawdopodobnie od kilku lat żonatym, skoro syn jego Adam w 1393 r. otrzymał od niego Zieloną z zastrzeżeniem, że zrzeka się pretensji do innych posiadłości po ojcu⁶²). Piotr był ok. 1385 r. podkoniuszym dobrzyńskim, a wkrótce potem stolnikiem⁶³). Piotr przeżywał burzliwe dzieje; w 1375 r. brał udział w porwaniu bpa chełmińskiego Wikbolda, za co został skazany w 1381 r. na fundację altarii w Brodnicy, w kaplicy szpitalnej Św. Ducha, wraz z Janem z Kruszyn⁶⁴). Konrad Bitschin zaznacza, że porywacze zginęli złą śmiercią⁶⁵). Nic o tym bliżej nie wiadomo. Pewnym jest jednak, że po r. 1392 Piotr nie występuje w źródłach; nie żył on już zapewne w 1401 r., skoro syn jego Adam, a nie on został, kasztelanem rypińskim po dziadzie Piotrze. Możliwe iż przekazanie Zielonej Adamowi łączyło się ze zbliżającą się śmiercią Piotra stolnika dobrzyńskiego w 1392 r.⁶⁶). Ze sformułowań dokumentu z 1392 r. wynika, że Piotr, poza Adamem miał jeszcze innych synów i córki⁶⁷). W źródłach występuje jednak tylko jeden brat Adama, Jakub, który w myśl układu z 1392 r. odziedziczył po ojcu część Strzyg. Po śmierci dziada Piotra zaszły niewątpliwie nowe działy, na mocy których i Adam otrzymał, jakąś część Strzyg, albo przynajmniej prawo patronatu do kościoła parafialnego, jak to wynika z zapiski z 1448 r.⁶⁸).

Jakub w sposób niewątpliwy pojawił się w źródłach w 1413 r., kiedy to krzyżacy zniszczyli mu wieś i wyrządzili szkody na 40 kóp groszy⁶⁹). W roku następnym brał on udział w wyprawie odwetowej, w sierpniu i wyrządził szkody kościołowi w Kurniku⁷⁰). Po śmierci brata Adama w związku ze zmianami na urzędach w ziemi dobrzyńskiej, ok. 1427 r. został Jakub chorążym dobrzyńskim⁷¹). Przed 1434 r., najpóźniej w styczniu tegoż roku, Jakub został kasztelanem rypińskim: na tym stanowisku przyłożył swą pieczęć przy dokumencie obiecującym wybrać na króla jednego z synów królewskich, w następnym roku brał

on udział w rokowaniach z krzyżakami w Brześciu i był świadkiem pokoju tam zawartego⁷²). Kasztelan rypiński Jakub zmarł przed lipcem 1452 r. zostawiając żonę Katarzynę z synem Jakubem i córkami Smichną, żoną Andrzeja z Rembielina wojskiego dobrzyńskiego i Jadwigę żoną bliżej nieokreślonego Bartosza⁷³). Wydaje się, że Jakub, syn kasztelana rypińskiego Jakuba nie zostawił męskiego potomka, a nieznaną z imienia jego córka wyszła za Jana z Gaju, zwanego Obornickim i tą drogą Strzygi przeszły do rąk Obornickich z Gaju⁷⁴).

Starszy syn Piotra Adamowica, kasztelana rypińskiego, Jakub ożeniony był prawdopodobnie z Dorotą córką Iwona z Radomina, marszałka dobrzyńskiego i dziedziczył za nią części na Stagenbergu w państwie zakonnym, w okolicy Sztumu (dzisiejsza nazwa Stanowo). Małżeństwo to zawarł Jakub ok. 1370 r., skoro w 1391 r. jego synowie Jan i Piotr występują jako rycerze⁷⁵). Trzecim synem Jakuba, znacznie młodszym od braci, był Adam piszący się z Sarnowa w ziemi zawkrzańskiej. Możliwe, iż Jakub nie żył już w r. 1393, a jego synowie zostali zmuszeni do sprzedaży dóbr sztembarskich, po matce⁷⁶). Za takim rozwiązaniem przemawia fakt, że według Długosza pewną wiadomość o klęsce grunwaldzkiej przyniósł do Malborka Piotr Świnka niegdyś chorąży dobrzyński⁷⁷). Piotr Jakubowic ok. 1405 r. miał posiadłość nad Działdówką: Niechłonin i Gruszką; były one później własnością jego braci Adama i Jana. W 1412 r. występuje Piotr Świnka, jako sługa wielkiego mistrza w Malborku; później ślad po nim ginie⁷⁸).

Najdłużej żył i zaznaczył się w źródłach, prawdopodobnie najstarszy syn Jakuba — Jan. On także w 1410 r. walczył po stronie krzyżackiej, jak można sądzić z interwencji wielkiego mistrza Henryka do ks. Siemowita w 1411 r. w jego sprawie. W latach następnych, aż do pokoju melneńskiego w 1422 r. (Jan był jego świadkiem po stronie krzyżackiej) występował w źródłach krzyżackich⁷⁹). Adam w tym czasie pozostawał na Mazowszu gospodarując na całości ojcowizny, podczas, gdy Jan przebywał w dobrach pruskich⁸⁰). Jan powrócił na Zawkrze w 1424 r. W dwa lata później dokonał z bratem Adamem podziału dóbr, przy pośrednictwie książąt mazowieckich, dostojników plockich i swego stryjecznego brata Adama, kasztelana dobrzyńskiego⁸¹). Jan otrzymał na Zawkrzu następujące posiadłości: Chojnowo, Gruszkę, Łążek Wielki i Zalesie, razem 186 łanów⁸²). Adam zatrzymał natomiast w swym posiadaniu te wioski: Jabłonowo, Niechłonin, Sarnowo i Szronkę. Częścią Sztagenbergu do nich należąca podzielili się bracia po połowie⁸³). Jan już w 1429 r. został sędzią ziemskim zawkrzańskim i pozostał na tym urzędzie do r. 1444⁸⁴). Jesienią tegoż roku lub wiosną następnego osiągnął on kasztelaninę plocką; zmarł w tymże samym 1445 r.⁸⁵). W 1442 r. sprzedał Jan należące do niego części Sztagenbergu, zakupił natomiast, już kilka lat wcześniej, leżące obok Chojnowa Niedziałki, na które otrzymał od ks. Władysława w 1435 r. prawo niemieckie. Za pieniądze uzyskane ze sprzedaży dóbr pruskich nabył natomiast być może Kęczewo, które było później w rękach jego spadkobierców⁸⁶). Kasztelan Jan ożeniony był z Anną Plemięcką⁸⁷). Z małżeństwa tego pozostał syn Jan i przynajmniej jedna córka Więcka zamężna za Janem z Szapską i Kinik⁸⁸).

Jan z Chojnowa młodszy wychowany w środowisku pruskim, przynajmniej do r. 1424, ciążył ku krzyżakom. Z ojcem na ziemi zawkrzańskiej pozostawał, wydaje się tylko do r. 1440⁸⁹). W tym okresie ożenił się z Dorotą Przeradowską, zapewne córką kasztelana zakroczymskiego Andrzeja i jeszcze za życia ojca objął posiadłość w Prusach; administrację dóbr zawkrzańskich, po śmierci ojca pozostawił zapewne w rękach siostry i jej męża⁹⁰) Więcki. W czasie wojny trzynastoletniej (1454—1466) Jan pozostając w dzierżawach zakonu, walczył po stronie zakonu, początkowo w oddziale Nostitza w 10 koni⁹¹); zginął w czasie jej trwania, lub zmarł wkrótce potem, skoro o wynagrodzenie za służbę upominał się u krzyżaków mąż jego córki Rudolf Todtleben⁹²). Druga z jego córek Jachna, która odziedziczyła po ojcu część dóbr zawkrzańskich, była żoną Stanisława Gnatowskiego, a po jego wczesnej śmierci wyszła drugi raz za Jakuba z Gniewiwic⁹³).

Adam najmłodszy syn Jakusza ze Strzyg, występuje w źródłach w latach 1410—1431⁹⁴). We wrześniu 1410 r. Adam, w Sarnowie, został wzięty do niewoli przez oddziały polskie, a majątek jego zrabowano; o wynagrodzenie szkód upominał się w jego imieniu wielki mistrz Henryk u ks. Siemowita. W 1413 roku z kolei krzyżacy wyrządzili mu szkody w Sarnowie i Jabłonowie⁹⁵). Adam ożeniony był z nieznaną bliżej Barbarą, z której miał syna Jana i przynajmniej jedną córkę Katarzynę, zamężną za Mikołajem z Radzanowa⁹⁶). Jan z Sarnowa urodził się najpóźniej ok. 1415 r., skoro w 1435 r. brał udział w bitwie z kawalerami mieczowymi i krzyżakami pod Wilkomierzem, co ścigało na niego zabór majątku odziedziczonego po ojcu w Prusach; w tej sprawie interweniował u wielkiego mistrza książę Władysław w 1436 i następnym roku⁹⁷). W 1439 Jan odkupił Gruszkę sprzedaną przez swego stryja Jana z Chojnowa⁹⁸); zmarł Jan po r. 1451, pozostawiając córki: Beatę i Katarzynę⁹⁹). Beata wyszła za mąż prawdopodobnie za Wojciecha z Gaju Obornickiego i tą drogą przeszło Sarnowo do rąk Obornickich¹⁰⁰). Katarzyna natomiast została wspomniana raz tylko w 1470 r., gdy kwitowali ją bracia cioteczni ze spadku po matce, Katarzynie, córce Adama z Sarnowa¹⁰¹). Katarzyna córka Adama, wyszła za mąż za Mikołaja z Radzanowa koło Płocka, syna Jakuba kasztelana ciechanowskiego, przed 1450 r.; zmarła zaś przed 1470. Jej mąż Mikołaj i synowie: Jan, Zygmunt i Jakub dziedziczyli na częściach Sarnowa, Jabłonowa, Gruszki, Niechlönina i Szronki do końca XV w., odkupując prawo bliższości do tych dóbr w 1468 r. od Mikołaja z Grzebska¹⁰²). Warto wspomnieć, że w Sarnowie istniało grodzisko, jego powstanie wiązać należy z działalnością Jakuba ze Strzyg, lub jego syna Adama z Sarnowa. Temu ostatniemu przypisać należy wzniesienie w Sarnowie murowanej siedziby na początku XV w.; on też był zapewne fundatorem kościołów parafialnych w Sarnowie i Niechlöninie¹⁰³).

Adam z Zielonej, syn Piotra z Zielonej stolnika dobrzyńskiego, kasztelan rypiński (1401—1405) ożeniony był z Katarzyną, córką Dytrycha z Mgowy z ziemi chełmińskiej już ok. 1392 r., gdy otrzymał od ojca Piotra Zieloną¹⁰⁴). Adam dziedziczył część Mgowy, z którego pisał się w latach 1401—1410¹⁰⁵). W ziemi chełmińskiej posiadał Adam także Sierkoczyn i Wronie pod Wąbrzeźnem, które sprzedał zakonowi

w 1404 r.¹⁰⁶). Po powrocie ziemi dobrzyńskiej do Polski w 1405 r. musiał Adam ustąpić z kasztelanii rypińskiej i do pokoju toruńskiego pozostawał w państwie zakonnym biorąc udział w bitwie grunwaldzkiej prawdopodobnie po stronie krzyżackiej¹⁰⁷). Pierwsza wiadomość o pobycie Adama na Zawkrzu łączy się z zapisem jego syna Adama na Uniwersytet Krakowski w 1411 r.¹⁰⁸). Jesienią 1412 r. ks. Siemowit wyznaczył go wraz z innymi swoim zastępcą w procesie z krzyżakami¹⁰⁹), a nieco później sędzią do rozstrzygnięcia sporów granicznych z mieszkańcami Prus¹¹⁰). We wrześniu 1413 r. delegaci królewscy mianowali Adama jednym z czterech delegatów ze strony ks. Siemowita do rozstrzygnięcia sporów o granice między książętami Januszem i Siemowitem¹¹¹). Zielińscy przyjmują, że kasztelanem dobrzyńskim został Adam już w 1416 r., jednak pierwsze potwierdzenie źródłowe na tym stanowisku zachowało się dopiero z 16 IV 1418 r.¹¹²). Adam z Zielonej, jako kasztelan dobrzyński, w latach 1418—1427 kilkakrotnie występował w otoczeniu króla Władysława Jagiełły i książąt mazowieckich¹¹³). Dwukrotnie był jednym z arbitrow przy rozstrzygnięciu sporów rodzinnych; w 1420 r. godził dziedziców ze Starego Rypina, a w 1426 dzielił dobra między swych braci stryjecznych Jana z Chojnowa i Adama z Sarnowa¹¹⁴). Około 1425 r. kasztelan zakupił dobra Grzebsk, Bielawy i część Waśniewa, zastawiając prawdopodobnie w celu pozyskania pieniędzy na zakup, Gościszkę Piotrowi Pilikowi wojewodzie mazowieckiemu za 200 kóp groszy¹¹⁵). Zmarł Adam prawdopodobnie już w 1427 r. pozostawiając żonę Katarzynę i sześciu synów: Ottona, Adama, Mikołaja, Ludwika, Jana i Jakuba¹¹⁶).

Adam student uniwersytetu w Krakowie od 1411 r., notariusz królewski, kanonik łączycy, krakowski i gnieźnieński, brał udział w poselstwie królewskim do Rzymu. W styczniu 1433 r. otrzymał od braci zabezpieczenie stu grzywien na Bielawach, zakupionych przez siebie u Stanisława z Kuczborka; ostatni raz pojawił się w źródłach w kwietniu 1433 r. na kapitule generalnej w Gnieźnie. W 1434 r. w kwietniu przy ponownym podziale dziedzictwa dokonany przez braci nie ma już o nim mowy, a Bielawy otrzymał brat Jakub¹¹⁷).

W kilka lat później nikną z źródeł mazowieckich Otton, Jakub i Jan. Są pewne poszlaki, które pozwalają sądzić, że Otton osiedlił się w Małopolsce w Nowym Sączu. W 1450 r. pojawił się tam Otto z rodu Świnków kanonik sądecki syn obywatela Nowego Sącza¹¹⁸).

Jakub oddawszy w zarząd swe posiadłości bratu Mikołajowi udał się do ziemi bełskiej w służbę ks. Siemowita V, bowiem w połowie XV w. w źródłach bełskich pojawia się Jan syn Jakuba z Zielonej¹¹⁹).

Jan osiadł na Podolu dając początek rodzinie Świnków Pomorzańskich. Możliwe iż on także otrzymał splotę, nie występuje bowiem przy podziale z 1434 r. i nabył dobra w ziemi bełskiej, pozostając w służbie ks. Siemowita już od r. 1435. Prawdopodobnie poprzez ożenek posiadał Pomorzany z których się pisał już od r. 1440. Osiągnął następnie stanowisko chorążego lwowskiego¹²⁰).

Mikołaj w dziale rodzinnym otrzymał Grzebsk, Bielawy i część Waśniewa. Około 1437 r. ożenił się z Beatą z Jeżewa, bratanicą Mikołaja z Dzierżgowa

kasztelana ciechanowskiego z której miał tylko jednego syna Adama¹²¹). Rodzina Grzebskich w następnym pokoleniu licznie rozrodzona, nie osiągnęła już urzędów, wydała jednak w połowie XVI w. Stanisława Grzebskiego uczonego gre cystę, profesora uniwersytetu krakowskiego.

Ludwik w działach rodzinnych otrzymał Zieloną, dużą wieś kościelną, posiadającą na początku XVI w. 133 łany chełmińskie. Ożeniony był z bliżej nieznaną Heleną, a zm. około r. 1473¹²²), pozostawiając trzech synów: Mikołaja plebana w Zielonej w latach ok. 1462—1505, współwłaściciela Zielonej. Po śmierci ojca opiekował się on swą matką Heleną, a po śmierci brata Jakuba bratową i jej dziećmi. W 1488 r. podarował kościołowi w Zielonej jeden łan chełmiński powiększając jego uposażenie do trzech łanów, prawdopodobnie, jako ekwiwalent zapisu ojcowskiego. Zmarł Mikołaj wkrótce po 1502 r.¹²³).

Jakub, drugi prawdopodobnie syn Ludwika z Zielonej, ożeniony był z bliżej nieokreśloną Małgorzatą¹²⁴). Posiadał on trzecią część Zielonej i bliżej nieokreślone działy w innych wsiach; zmarł wcześniej w 1484 r., pozostawiając wdowę Małgorzatę, trzech synów: Adama, Ludwika i Piotra oraz dwie córki Annę i Katarzynę. Mąż Anny Mikołaj, syn Zawiszy ze Ślżegowa, brat stryjeczny Tomasza Bartnickiego kasztelana plockiego, zginął zabity przez braci w 1499 r.¹²⁵). Katarzyna zaś była żoną Jana z Czernic Borowych, stryja Andrzeja sędziego zawkrzańskiego (1497 r.)¹²⁶).

Piotr wydaje się być najmłodszym z braci, w 1509 r. był bowiem w niedziale z bratem Adamem i pełnił wtedy służbę u podkanclerzego Jana Łaskiego, wówczas prepozyta katedralnego plockiego. W 1509 r. odbył wyprawę wojenną w orszaku podkanclerzego w imieniu matki i brata; pojawił się on raz jeszcze w 1513 r., jako dworzanin bpa plockiego Erazma Ciołka¹²⁷). Piotr zm. prawdopodobnie bezdzietnie.

Adam najstarszy z synów Jakuba był trzykrotnie żonaty: pierwszą jego żoną była Agnieszka z Kamienicy, drugą Dorota z Kuczborka, a trzecią Elżbieta żyjąca jeszcze w 1525 r. jako wdowa. Z pierwszych dwóch małżeństw pochodzili dwaj synowie: Andrzej i Marcin oraz trzy córki¹²⁸). Z małżeństwa z Elżbietą urodził się zapewne Jan niewymieniony w 1525 r., ze względu na to, że był jeszcze dzieckiem¹²⁹).

Ludwik młodszy z braci ożenił się z Jadwigą Chądzyńską; zmarł przed r. 1525 pozostawiając wdowę Jadwigę, syna Zygmunta i córki Helenę Dobrską i Annę niezamężną¹³⁰). Dalsze losy potomstwa Jakuba, które nie odegrało znaczącej roli, nie będą nas interesować. Zielińscy wymieniają je tylko w tablicach genealogicznych.

Piotr najmłodszy syn Ludwika z Zielonej żył najdłużej z braci (zm. ok. 1525 r.)¹³¹). Wielokrotne kontakty z rodziną Rościszewskich jakie dają się obserwować na przełomie XV/XVI w. wydają się wystarczającym powodem aby przyjąć, że żona Piotra, Barbara pochodziła z Rościszewa i była córką Pawła sędziego ziemskiego plockiego (1497—1505)¹³²). Piotr przez swą żonę związany z Pawłem Rościszewskim korzystał z jego pomocy prawnej w odzyskaniu spadku po swych krewnych z Chojnowa, Sarnowa i odebraniu Gościszki. Na mocy praw spadkowych, wspólnie z braćmi Jakubem i Mikołajem pozyskali Zalesie. Gościszkę natomiast wykupił z zastawu ugodziwszy

się ze spadkobiercami wojewody Piotra Pilika z pominięciem praw Adama z Grzebska, syna Mikołaja¹³³). Gościszka była odtąd stale w całości w posiadaniu potomków Piotra, zwykle najstarszego syna. Piotr miał trzech znanych ze źródeł synów i trzy córki, które uposażył, każdą po 100 kóp groszy. Z córek Barbara już ok. 1514 r. wyszła za Krzysztofa z Ozimiecha w ciechanowskim¹³⁴); Barbara była żoną Andrzeja Mdzewskiego, syna Mikołaja, który w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XVI w. był pisarzem ziemskim zawkrzańskim, posłem na sejm w 1534 r. i poborcą podatków kilkakrotnie¹³⁵); Elżbieta Anna żoną Aleksego z Cieśli koło Drobina¹³⁶).

Adrian był zapewne najstarszym synem Piotra (ur. się około 1495 r., zm. zaś w 1572), był on plebanem w Rościszewie (1517—1572) i w Zielonej (1525—1551)¹³⁷). Odbył on podróż do Rzymu w 1529 r., jak sądzić można z pożyczki udzielonej wówczas w Rzymie Janowi Lewickiemu posłowi królewskiemu w sprawach królowej Bony. O dług 9 florenów upominał się Adrian u Lewickiego już jako opata czerwińskiego dopiero w 1544 r.¹³⁸). W 1551 r. zrzekł się Adrian probostwa w Zielonej na rzecz swego bratanka Łukasza; wprawdzie po jego usunięciu z probostwa w 1564 r. krewni prezentowali go ponownie na to beneficium, ale zrezygnował ze starań o to probostwo, pozostając tylko przy jednym w Rościszewie, gdzie zmarł na zarazę w początku września 1572 r.¹³⁹). Paweł choć był najmłodszym z braci, zmarł najwcześniej, prawdopodobnie w 1555 r.¹⁴⁰). Nie zachowały się informacje o jego żonie. Pozostawił pięcioro dorosłych już dzieci, dwie córki: Annę za Strzeszewskim i Jadwigę za Dłutowskim¹⁴¹). Synowie: Adrian, Piotr i Józef w 1555 r. dokonali podziału posiadłości ojcowskich ze swymi stryjami Adrianem plebanem i Feliksem sędzią plockim¹⁴²). Feliks zatrzymał dla siebie całą Gościszkę i Sadowo, bratankom pozostawił całe Zalesie i Cierpigórz oraz część Bagienic. Częścią do nich należącą Zielonej i powstałą na gruntach tej wsi nową osadą Lisowem podzielili się stryj z bratankami po połowie, podobnie i prawem patronatu do kościoła w Zielonej¹⁴³). Potomkowie braci stryjecznych Feliksa: Andrzej syn Adama i Zygmunt syn Ludwika oraz synowie Pawła, brata Feliksa sędziego: Adrian, Józef i Piotr prezentowali na probostwo w Zielonej, wspólnie ze stryjem Adrianem plebanem w Rościszewie i synami Feliksa w 1564 i 1568 kandydatów na probostwo w Zielonej¹⁴⁴).

Feliks syn Piotra z Zielonej ur. się między 1490 a 1500 r., według Zielińskich występował w źródłach już od 1512 r.¹⁴⁵). W 1519 r. był jednym z egzekutorów testamentu Mikołaja Rościszewskiego, zapewne swego wuja, plebana w Rościszewie, musiał mieć wówczas ok. 20 lat¹⁴⁶). Sądzić można, że już przed śmiercią ojca gospodarzył w Gościszce. Feliks ożenił się dopiero ok. 1526 r., już po śmierci ojca, z Dorotą Kryską, córką wojewody plockiego Ninogniewa (zm. 1507 r.) a siostrą Pawła Kryskiego z Drobina. W 1526 r. mąż zabezpieczył Dorocie na swych dobrach dość duży posag wynoszący 700 kóp gr.¹⁴⁷). To małżeństwo wprowadziło go do grona najpierwszych rodzin Mazowska plockiego i otworzyło drogę do kariery urzędniczej. Synowie Piotra, a wśród nich Feliks otrzymali prawdopodobnie wykształcenie domowe i może najwyżej w szkole katedralnej plockiej. W 1534 r. bp Andrzej Krzycki i wojewoda Feliks Szeński listem z dnia

16 września polecieli osobą Feliksa Zielińskiego królowej Bonie na stanowisko podsejdyki ziemskiego płockiego, chwając jego dzielność i znajomość prawa oraz wyrażając nadzieję, że będzie wybrany na to stanowisko przez sejmik w Raciążu. W rzeczy samej sejmik dokonał wyboru kandydata dwóch pierwszych senatorów płockich na stanowisko podsejdyki, a jednocześnie szlachta wybrała go wraz z jego szwagrem Andrzejem Mdzewskim i dwoma innymi, posłami na sejm; nominacja królewska na wspomniany urząd została wystawiona 3 XI 1534 r.¹⁴⁶). W kilka lat później, prawdopodobnie w 1539 r., Feliks został sędzią ziemskim płockim¹⁴⁷). Na tym stanowisku pozostał do śmierci, która nastąpiła ok. 1560 r., nie można jednak wykluczyć, że jeszcze za życia zrzekł się stanowiska zalecając na nie swego syna Grzegorza¹⁴⁸). Z małżeństwa z Dorotą Kryską miał czterech synów i jedną córkę Annę (być może najstarszą, ur. ok. 1527 r.), która wyszła za Jana z Kęczewa; w 1553 r. była już wdową, a opiekę nad dwojgiem jej dzieci Piotrem i Zofią król powierzył matce, jej ojcu Feliksowi sędziemu i bratu Łukaszowi¹⁴⁹).

Łukasz był najstarszym z synów Feliksa i Doroty, ur. się ok. 1530 r. skoro w 1545 r. zapisał się na uniwersytet krakowski¹⁵⁰). Stopnia akademickiego nie osiągnął i opuścił Kraków prawdopodobnie już w 1551 r., kiedy to 9 września otrzymał probostwo w Zielonej, po zrzeczeniu się stryja Adriana, będąc klerykiem niższych święceń¹⁵¹). Jeszcze jako pleban w jakimś zatargu w 1560 r. zabił Wojciecha Przanowskiego, wina jednak nie musiała być pewna, skoro został zwolniony od odpowiedzialności karnej¹⁵²). Przed 17 maja 1564 r. król Zygmunt mianował Łukasza stolnikiem płockim, a w dniu 7 lipca tegoż roku bp A. Noskowski pozwał go z tej przyczyny probostwa w Zielonej¹⁵³). W sierpniu 1568 r. otrzymał Łukasz, po Mikołaju Kossobudzkiem urząd pisarza ziemskiego zawkrzańskiego¹⁵⁴). W marcu 1570 r. był on obecny w Płocku, wraz z innymi senatorami i urzędnikami płockimi przy objęciu przez bpa Piotra Myszkowskiego katedry płockiej¹⁵⁵). W tymże samym roku Łukasz ożenił się z Dorotą, córką Krzysztofa Łosia z Krzynowłogi Małej, kasztelana wyszogrodzkiego zabezpieczając jej 2 tys. florenów posagu na Sadowie i połowie wszystkich innych dóbr posiadanych przez siebie¹⁵⁶). Zmarł on wkrótce potem, nie pozostawiając potomstwa. Ostatnia o nim wzmianka pochodzi z grudnia 1572 r., kiedy to został wybrany do sądu kapturowego województwa płockiego, w czasie bezkrólewia. Nie żył już napewno w czerwcu 1574 r. kiedy to notariuszem zawkrzańskim był Jakub Lysakowski¹⁵⁷).

Piotr drugi z synów sędziego Feliksa pojawił się w źródłach dopiero w 1560 r. w sprawach spadkowych. W 1563 r. otrzymał nominację królewską na podczaszego płockiego¹⁶⁰). W 1568 r. zabił z rusznicy dzielnego rycerza, a swego sąsiada Stanisława Kliczewskiego. Sprawa sądowa o odszkodowanie, wniesiona przez rodzinę zabitego ciągnęła się długo, aż po rok 1576 i skończyła się ugodą zawartą z Grzegorzem, bratem Piotra, już po jego śmierci¹⁶¹). Trudno powiedzieć czy Piotr odbył karę więzy przewidzianą w takich wypadkach.

Marcin najmłodszy z braci gospodarował w Zielonej, nie sprawował żadnych urzędów i zmarł młodo w wieku ok. 30 lat, między październikiem 1569, a grudniem 1570 r.¹⁶²).

Grzegorz był zapewne drugim z kolei synem Feliksa, ur. się ok. 1530 r.¹⁶³), brak wiadomości o jego studiach uniwersyteckich, widocznie ograniczyły się one do szkoły parafialnej w Zielonej i może katedralnej w Płocku. Praktykę prawniczą zdobywał Grzegorz, jak można przypuszczać, u boku swego ojca towarzysząc mu w rozprawach sądowych przez kilka lat. W 1557 r. został on dworzaninem królewskim, może dzięki protekcji swego wujecznego brata Wojciecha Kryskiego, dworzanina i dyplomaty króla Zygmunta Augusta¹⁶⁴). Grzegorz ożenił się z Ewą Mdzewską, córką Mikołaja chorążego płockiego, już chyba po roku 1560; na pewno przed rokiem 1563, skoro najstarsza jego córka Dorota w 1575 r. była od jakiegoś czasu zamężna za Pawłem Garwaskim, późniejszym kasztelanem płockim (1616—1618)¹⁶⁵). Drugą córkę Zofię wydał wojewoda za Hieronima Parysa, syna Stanisława kasztelana warszawskiego, późniejszego wojewodę mazowieckiego (1596—1605). Trzecia z córek Katarzyna została żoną Adama Mniszewskiego kasztelana liwskiego (ok. 1607 r.)¹⁶⁶). Obok funkcji sędziego ziemskiego płockiego sprawowanej przez lat kilkanaście (1560—1576) Grzegorz Zieliński brał czynny udział w życiu politycznym kraju na sejmikach i sejmach zwłaszcza okresu bezkrólewii¹⁶⁷). Król Stefan Batory wkrótce po swej koronacji mianował go kasztelanem płockim (11 V 1576) i nadał mu starostwa: mławskie i zakroczymskie; w kilka lat później obdarzył go palacją płocką (1582 r.)¹⁶⁸). Duże znaczenie finansowe, dla wojewody Grzegorza miała pensja roczna 1300 florenów, wyznaczona mu przez króla Zygmunta III, na salinach ruskich w 1588 r.¹⁶⁹). Dzierżawa dwóch starostw, mławskiego i zakroczymskiego (tego ostatniego tylko do r. 1590) oraz wspomniana pensja pozwoliły wojewodzie zakupić w 1594 r. duży majątek, od swego krewnego, Pawła Kostki z Rostkowa, składający się z siedmiu wsi, a mianowicie: Rostkowa, Turowa, Mchowa, Miłoszewca, Karbówka w sąsiedztwie Przasnysza i nowo osiedlonych nad Płodownicą: Krukowa i Zarąb, za sumę 27 tys. złotych polskich. Z sumy tej 16 tys. wypłacił Grzegorz na rękę Pawłowi na cele jego fundacji bernardynów w Przasnyszu, a 11 tys. pozostało w zapisach na cele pobożne na zakupionych dobrach¹⁷⁰). Ten zakup spowodował w najbliższych latach znaczne trudności finansowe i liczne procesy ciągnące się i po śmierci wojewody, która nastąpiła przed 30 lipca 1599 r.¹⁷¹). Pochowano Grzegorza prawdopodobnie u bernardynów w Przasnyszu.

Adam był najstarszym spośród czterech synów Grzegorza, on bowiem starał się 30 lipca 1399 r. uwolnić zmarłego ojca od cenzur kościelnych ciążyących na nim z racji nie zapłacenia kapitulie płockiej dziesięcin z dóbr leżących w okolicy Mławy, on także załatwiał sprawę sporną ze spadkobiercami plebana w Zielonej w listopadzie tegoż roku. Adam nie żył już prawdopodobnie 25 V 1601 r., brak go bowiem wśród prezentujących na probostwo w Zielonej, choć występuje matka Ewa i pozostali bracia; zmarł on bezżennie¹⁷²).

Mikołaj drugi z kolei syn wojewody ożenił się z wdową po Janie Brochockim, Krystyną, córką Wiktora Nadarzyńskiego z Rużca (zmarłą przed 10 I 1609 r.)¹⁷³). Małżeństwo to uwikłało go w liczne spory i krwawe zajścia o majątek żony. Z powodu za-

bójstwa jednego z Uchańskich musiał odsiedzieć dwa lata i dwanaście tygodni we więzi w Płocku podczas zarazy 1602 r. Z małżeństwa z Krystyną Nadarzyńską miał czterech synów i pięć córek. W podziale majątkowym dokonany z braćmi dopiero w 1609 r. otrzymał dobra dziedziczne w okolicy Zielonej, a mianowicie: Gościszkę, Sadowo, części na Zielonej i po matce, która prawdopodobnie wówczas zmarła, części na Mdzewie, Strzegowie, Giżynie i Giżynku¹⁷⁴). Zmarł Mikołaj ok. 1619 r., bowiem w 1620 r. jego brat Walenty pozywał do sądu sekcessorów po nim¹⁷⁵).

Wojciech najmłodszy z braci początkowo z matką, a po jej śmierci sam dzierżył starostwo mławskie¹⁷⁶). W podziale majątkowym z 1609 r. otrzymał dobra w okolicy Mławy, także zakupione jeszcze za życia ojca, a mianowicie: Dąbek, Konopki, Strzałkowo, Stupsk z patronatem kościoła i części Podkrajewa, Pokrzywnicy, Krośnic i Modły oraz po 1000 złotych dopłaty od braci¹⁷⁷). Wojciech w 1605 r. był deputatem na trybunał koronny z województwa płockiego a w roku następnym brał czynny udział w rokoshu Zebrzydowskiego, jako poseł z województwa płockiego¹⁷⁸). Zmarł wojewodzie bezzennie w 1619 r. wiosną,

a jego majątkiem podzielił się brat, kasztelan płocki Walenty i bratankowie, synowie Mikołaja¹⁷⁹).

Walenty trzeci z synów Grzegorza już w 1593 r. wziął udział w życiu publicznym, z protekcji ojca został wybrany przez sejmik w Raciążu deputatem do trybunału koronnego¹⁸⁰). Po śmierci Pawła Kostki w 1607 r. został wojewodzie chorążym ciechanowskim¹⁸¹), a po śmierci swego szwagra Pawła Garwaskiego w 1618 r. kasztelanem płockim i na tym stanowisku pozostał do śmierci, która zabrała go spośród żywych w pierwszych dniach stycznia 1646 r.¹⁸²). W podziale majątku w 1609 r. otrzymał Walenty posiadłości zakupione od Pawła Kostki oraz Dąbrowę i Kowalewo. Po śmierci brata Wojciecha dostał Strzałkowo, Dąbek i części na innych wioskach¹⁸³). W 1620 r. kasztelan zakupił od swego siostrzeńca Jana Garwaskiego dobra Skępe składające się z miasteczka Skępe z patronatem kościoła parafialnego i wiosek: Czermno, Rzuchowo, Wioska i Wólka za sumę 28 tys. zł polskich¹⁸⁴). Odtąd Skępe aż po lata drugiej wojny światowej pozostawało w rękach potomków kasztelana płockiego Walentego do których zaliczał się i Gustaw Zieliński.

PRZYPISY

- 1) Biblioteka Imienia Zielińskich w Płocku, Korespondencja Gustawa Zielińskiego z Janem Zielińskim, listy nr 2, 3, 4.
- 2) Gustaw i Jan Zielińscy, Wiadomość historyczna o rodzie Swinków oraz rodowód pochodzącej od nich rodziny Zielińskich herbu Swinka, część I, II, Toruń, 1830—1831. Książka nie była w sprzedaży, a tylko rozesłana była przez autorów uczonym. Praca stanowi jedyne w swoim rodzaju, dobre opisanie dziejów rodziny przez jej członków. W dalszym ciągu cytowana — Wiadomość.
- 3) Informacji z archiwum krzyżackiego w Królewcu udzielił autorom Wojciech Kętrzyński ze swych notatek. (Wiadomość s. 65 przypis 1).
- 4) Kodeks dyplomatyczny mazowiecki, Warszawa 1863 (cyt. Kod. Maz.) nr 141.
- 5) T. Silnicki, K. Gołąb, Arcybiskup Jakub Swinka i jego epoka, Warszawa 1956, s. 39-41, 41 przyp. 17.
- 6) Z. Lasocki, Szkice z życia szlachty zawkrzańskiej: Miesięcznik Heraldyczny X (1931) s. 241 (cyt. M. H.) por. także tegoż autora, Urzędnicy dobrzyńscy, M. H. XIII (1934) s. 40.
- 7) B. Paprocki, Herby rycerstwa polskiego, Kraków 1858, s. 396—398. (cyt. Paprocki, Herby).
- 8) S. Okolski, Orbis Poloni T. 3, Kraków (1645) s. 152—154. (cyt. Okolski). Zaczepnął on swe wiadomości o rodzie Swinków, wydaje się od Czackich, którzy przyznawali się do wspólnego pochodzenia z Zielińskimi.
- 9) Paprocki, Herby, s. 396. Powołuje się autor na świadectwo Długosza, ale Długoszowi nie jest znana postać Stańczyka. Wymienia go i Okolski, ale na innym stanowisku, a więc w oparciu o inną tradycję. W takiej sytuacji wypadnie przyjąć jego osobę jako historyczną i związać ze znaną osobą Streska, kasztelana spicimierskiego z lat 1252—1255. Kodeks dyplomatyczny wielkopolski, Poznań I—V, 1877—1903. (cyt. Kod. Wlkp) I. nr 304; Kodeks Dyplomatyczny Polski wyd. L. Ryszczewski i A. Muczkowski, I-II, Warszawa 1947—1948. II, nr 68 (cyt. CDP). Za identyfikacją Stańczyka ze Streskiem przemawia fakt występowania imienia Stresko w rodzie Swinków, poświadczony w nazwie części wsi Kaczki-Strzesek (Źródła dziejowe, Wielkopolska II, s. 173).
- 10) J. Bieniak, Wielkopolska Kujawy ziemia łączycyka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300—1306, Toruń 1969, s. 115 n. (cyt. J. Bieniak, Wielkopolska).
- 11) J. Bieniak, Wielkopolska s. 119 przyp. 444.
- 12) Wiadomość I, s. 3; Wielkopolska II, s. 235. Bratkowski w 1407 r. posiadał Golicie koło Poddębic (Kod. Wlkp. V, s. 116); Pudłowo i Strzyszki wymienione w 1412 r. (Wiadomość I, s. 139).
- 13) Rocznik diecezji wrocławskiej, Włocławek 1972, s. 320 z uwagą „kościół par. pod wezw. ...niegdys Sw. Gortarda, pierwotny zapewne z fundacji arcbpa Jakuba Swinki z ok. 1300 roku. Wydaje się to niesłuszne, ze względu na wezwanie, które należy odnieść do połowy XII w., ale może jest w tym przekazie ślad, że fundowali go przodkowie arcbpa.
- 14) J. Nowacki, Archidiecezja poznańska II, Poznań 1964, s. 351. (cyt. Nowacki, Archidiecezja).
- 15) Najstarsze zapisy nazwy: Svencia — 1301 r. i w XVI w. Swience, Wollia Swienecz. (Materiały do słownika geograficzno-historycznego ziemi łączycykiej i sieradzkiej do 1400 roku, S. i S.M. Zajączkowski I, II, Łódź, 1966—1970, II, s. 143—144 (cyt. Materiały). Przy nieustalanej ortografii ówczesnej i wzięwszy pod uwagę dzisiejszą wymowę: Swinice i Swienice, można przyjąć, że i średniowieczne brzmienie było podobne.
- 16) Swinice-par. Chlewo; Swinkowo-par. Jankowo; jest także potok Swinka wpadający do Bzury nie daleko Orłowa. (Słownik geograficzny Królestwa Polskiego, XI, s. 707, 709).
- 17) T. Silnicki... Arcybiskup Jakub, s. 40. Jan Swyn właściciel grodu, jeszcze kasztelańskiego w połowie XIII w., pojawia się współcześnie z arcbpem Jakubem i nie ma śladów jakiegokolwiek łączności między nimi. Arcbp Jakub już przez współczesnych w procesie warszawskim nazywany jest Swinką. (J. Bieniak, Wielkopolska, s. 127, przyp. 30).
- 18) Swinki — dziś Sinki par. Siniarzewo w posiadaniu Swinków pod koniec XIV w. (Wiadomość I, s. 136—137; Gębice w XIII w. w posiadaniu Jana kasztelana spicimierskiego; Gosławice w XIV w.; Gawrony-Sulkowo w XIV—XV w. (Wiadomości, I s. 15, 19; Materiały, I, s. 81, 83, 91;

- 19) Wiadomość, I str. według indeksu miejscowości; Materiały, I, s. 40—41, 75, 118, 133, 139; II, s. 65, 102, 147—148; bliższe zbadanie zagadnienia wydobyloby niewątpliwie szereg innych miejscowości należących do rodu Swinków w XV w.
- 20) Nowacki, Archidiecezja, II, s. 401, 404, 432.
- 21) Sąsiedztwo wsi o nazwie Swinków i Sulisław, nieopodal Ostrowa Wielkopolskiego stanowi podstawę do hipotezy o przynależności tych wiosek do rodu Swinków.
- 22) Monumenta Poloniae Vaticana, III, Kraków, 1914, s. 71 „... Jacobus Gneznensis ecclesie archiepiscopus ... venerabilis fratris nepotis nostri carissimi domini Henrici ... Wratislaviensis episcopi”. Henryk nie mógł być bratankiem arcybiskupa, mógł być natomiast siostrzeńcem. Jest zupełnie możliwe, że starsza siostra arcebpą mogła wyjść za mąż za Jana, kasztelana Ryczyny w latach 1255—1268. (Mon. Pol. Hist. series nova IX, I s. 23), około 1260 r.
- 23) Dzieje Kalisza, Poznań 1977, s. 93—94; por. także A. Vetulani. Z badań nad polakami w średniowiecznej Bolonii: Cultus et cognitio, Warszawa, 1976, s. 611—619. W latach sześćdziesiątych XIII w. studiował w Bolonii Konrad archidiakon łczycki, a w latach 1326—1327, Jan z Ostrowa, kantor wrocławski, syn kasztelana kruszwickiego Jana ożenionego z bratanicą arcebpą Jakubą. Pralatura wrocławska Jana z Ostrowa potwierdza powiązania rodzinne Swinków z panami z Wierzbna. Jan otrzymał bowiem kantorję zapewne jeszcze od Henryka z Wierzbna swego krewnego.
- 24) T. Silnicki, Arcbp. Jakub, s. 37—308, 228.
- 25) J. Bieniak, Wielkopolska, s. 126—127, przyp. 28 i 29.
- 26) Mon. Pol. Vaticana, III, nr 328 — „Albertus coadiutor episcopi Wladislaviensis... olim rectoris ecclesie parochialis in Belsco Plocensis diocesis”.
- 27) B. Paprocki, Herby, s. 393 i 557, — „po nim został Jakub Swinka synowiec arcybiskupa”. Maciej bp wrocławski (1322—1368) był synem Małgorzaty siostry bpa Gerwarda, a Jan z Ostrowa, późniejszy dziekan wrocławski, kantor wrocławski i prawdopodobnie Wojciech (Albert), byli synami Jana kasztelana kruszwickiego, brata bpa Gerwarda, a więc braćmi wujecznymi bpa, który mógł przybrać sobie na koadiutora ok. 1348 r. Wojciecha, podobnie, jak to uczynił w 1364 r. ze swym bratankiem Zbylutem.
- 28) J. Bieniak, (PSB. XXVI s. 372. (cyt. PSB).
- 29) Triginta dokumenta ecclesie cathedralis Plocensis (1230—1317), wyd. W. Kętrzyński, Lwów 1888, nr 25. „... comitis Petri dicti Swinka castellani de Spicimirz... damus libertatem quatuordecim annis locandi villas in deserto in hereditatibus Scrigi, Sinino, Sadiowo, Fagone villa vulgariter nuncupatis terre Dobrinensis”. Dokument ten wymaga specjalnego omówienia w związku z prawdopodobną świeżą zmianą tych wsi, za inne leżące w ziemi dobrzyńskiej, wymienione w dokumencie z 1239 r. (Codex diplomaticus Masoviae generalis, wyd. J. K. Kochanowski, Warszawa 1919 r. (cyt. CDM) nr 384. Niezwykle sformułowania tego dokumentu nie mówiące nic o zobowiązaniach Piotra wobec bpa oraz z uwagi na późniejsze przejście tych posiadłości w ręce potomków Piotra Swinki w niewyjaśnionych okolicznościach. Można tylko przypuszczać, że nastąpiło to ok. 1360 r. w znanych trudnościach finansowych biskupstwa plockiego i pożyczki od króla Kazimierza 5 tys. grzywien (zob. T. Zebrowski, Zarys dziejów diecezji plockiej, Płock 1976, s. 39).
- 30) J. Bieniak, PSB, XXVI, s. 372.
- 31) J. Bieniak, (PSB. XXVI, s. 391 i 432) uznaje Piotra z Chąrlupki ze względów chronologicznych za wnuka Piotra po nieznanym z imienia synu. Nie wydaje się to konieczne, bowiem Piotr z Chąrlupki, zapewne młodszy brat Adama, urodzony po r. 1300, mógł dopiero po śmierci brata zacząć karierę urzędniczą i dożyć siedemdziesięciu lat, tymbarziej, że jego synowie umierają pod koniec XIV i na początku XV w. na stanowiskach kasztelana i podstolego sieradzkiego, współcześnie z Piotrem synem Adama. (Wiadomości I, s. 28—31).
- 32) Dokumenty kujawskie i mazowieckie, wyd. B. Ulanowski, Archiwum Komisji Historycznej, Kraków 1880 T. VI, s. 313, nr 27 i s. 318—319, nr 31—32; dokument z 1351 r. (s. 323) jest podfałszowany i data jego niepraw-
- dziwa, zob. A. Bogucki, Z dziejów Rypina: Prace Komisji Historycznej Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego T. X (1974), s. 75.
- 33) PSB. XXVI, s. 433; Wiadomość, I, s. 37. Jan występuje tylko w 1382 r., ale w dwóch różnych sytuacjach i różnych miejscach: raz w ziemi dobrzyńskiej, drugi na Kujawach.
- 34) Zob. niżej przyp. nr 62.
- 35) Dotyczy to zwłaszcza ziemi zawkrzańskiej. Z. Lasocki w artykule, Szkice z życia szlachty zawkrzańskiej, M.H. X (1931), s. 242—244. Podaje garść interesujących wiadomości, ale znalazły się tam i błędy; podobnie i drugi artykuł tego autora, Urzędnicy dobrzyńscy, M.H. XIII (1934) wymaga uzupełnień i sprostowań. Praca Z. Guldona i J. Powierskiego, Podziały administracyjne Kujaw i ziemi dobrzyńskiej w XIII—XIV wieku, Warszawa 1974, pomija już zdarzenia z początku wieku XV.
- 36) CDP II, nr 507. W dokumencie tym jest zastrzeżenie, że przekazanie dóbr w inne ręce, może się odbyć tylko za zgodą króla. Jest tam też warunek, aby z każdej wsi właściciel wystawił po jednym zbrojnym na wyprawę wojenną, oraz obowiązek wpuszczenia do grodu załogi królewskiej w razie wojny.
- 37) Guldon i Powierski, Podziały, s. 217—225, 231—232.
- 38) Z. Lasocki, Urzędnicy dobrzyńscy, s. 19, 39—40.
- 39) J. Dąbrowski, Dzieje Polski średniowiecznej, Kraków 1926, s. 60—62, 182.
- 40) J. Wiśniewski, Dzieje osadnictwa w powiecie grajewskim do połowy XVI w., Warszawa 1975, s. 28—9.
- 41) Iura Mazoviae Terrestria, wyd. J. Sawicki, I, Warszawa 1972, nr 29 i 52. Ks. Siemowit zastawił ziemię zawkrzańską w 1394 r. za 3600 kóp gr., w 1386 r. dożyczył dalsze 1000 kóp gr., a 5 X 1397 r. zastawił na trzy lata Płońsk za 2000 kóp gr. Sprawa jest jednak zagmatwana o tyle, że Płońsk w marcu 1398 r. znajdował się już w rękach ks. Janusza. Widocznie więc ks. Janusz od razu przejął od krzyżaków zastaw Płońska. (E. Weise, Die Staatsverträge des Deutschen Ordens im 15 Jahrhunderts, I 1398—1409, Königsberg, 1939, nr 51) i (Kod. Maz. nr 129). Zob. także, Scriptores rerum Prussicarum, III, Lipsk, 1868, s. 180, Annales Torunienses.
- 42) Iura Mazoviae, nr 50, 51, 52.
- 43) Das Marienburger Tresslerbuch der Jahre 1399—1409, wyd. E. Joachim, Königsberg, 1896, s. 453, 460, 463—464, wylicza w trzech różnych miejscach łączną sumę zastawu wynoszącą 7 tys. grzywien. Prochaska natomiast podaje, jako sumę zastawu tylko 5 tys. grzywien (Rok 1410, Rocznik Tow. Nauk. w Toruniu XVII (1910) s. 96., autor widocznie pominął sumę 2 tys. grzywien, zapisaną na innym miejscu; pieniądze odbierał kantor katedralny plocki Dadźbóg 18 XII 1407 r.
- 44) Cronica coflictus, wyd. Z. Celichowski, Poznań 1911, s. 17; Annales seu cronika incliti Regni Poloniae, wyd. A. Przedzicki, IV, Kraków, 1877, s. 19—20.
- 45) Wiadomość, I, s. 46: „Jana Świnke szukali, a brata jego Adama schwytałi i zabrali im wszystkie dobro jakie tylko było w domu i podwórzcu, co działo się około Narodzenia Najświętszej Marii Panny”.
- 46) Die Staatsverträge des Deutschen Ordens, s. 85—88, 90. Początkowe warunki pokoju toruńskiego mówiły o nieodpłatnym zwrocie ziemi zawkrzańskiej; w końcowej fazie rokowań znalazła się suma 4 tys. kóp gr. jako warunek zwrotu tej ziemi. Zob. także: St. Kuczyński, Wielka wojna z zakonem krzyżackim w latach 1409—1411, Warszawa 1980 s. 532—533, 538.
- 47) Z. Lasocki, Szkice z życia szlachty zawkrzańskiej, s. 244. Pierwszym sędzią zawkrzańskim został w 1413 r. Stanisław ze Strzegowa, (zob. tamże, s. 5—6).
- 48) CDP. II, nr 524.
- 49) Tamże nr 524. Wojciech woj. kujawski występuje w latach 1356—1391. (Boniecki, Herbarz XI, s. 242). Krystyn, herbu Gozdawa, wojewoda plocki w latach 1364—1381, był następnie wojewodą mazowieckim w dzielnicy ks. Janusza (Kod. Maz. nr 105). Jasek Kmita, starosta sieradzki 1367, 1374—1375 (Boniecki, Herbarz XI, s. 191; Kod. Włp. III, nr 1692, 1724. Andrzej h. Ogończyk, kasztelan dobrzyński 1367—1387 (Z. Lasocki, Urzędnicy dobrzyńscy, s. 39).
- 50) CDP. II, nr 518. Dokument ten w osnowie autentycznego aktu przekazania Zielonej Adamowi, synowi Piotra z 1392 r., wprowadza na czoło świadków, po-

- świadczonej innym współczesnym dyplomem z 1395 r. (CDP. II, nr 549) wojewodę plockiego Krystyna, występującego w dokumencie nadania Zielonej w 1367 r. Rzeczywistymi świadkami tego aktu byli natomiast: Abraham, wojewoda plocki ks. Siemowita w latach 1383–1399, który zginął pod Worską. (Zbiór dokumentów i listów miasta Plocka, I, wyd. S. M. Szacherska, Warszawa 1975, nr 50, przyp. 5).
- 51) Zbiór dok. m. Plocka, nr 35 i 39. Sprawa wymaga napewno bliższego zbadania. Król bowiem w dokumencie z 1361 r. mówi o zamianie z biskupem części nadanych miastu Plockowi 60 wólk chełmińskich; biskup Stanisław natomiast w dokumencie z 1369 r. wspomina o uwolnieniu wszystkich wsi zastawionych przez bpa Imisława za sumę 5000 grzywien, w zamian za co bp ustępuje królowi 58 wólk nadanych miastu przez króla już w 1361 r. Z późniejszych sporów o Zgowiątkę widać, że nie wszystkie posiadłości wróciły wówczas w posiadanie bpa, (Arch. Diec. Ploc. perg. nr 131 i 135). Potwierdza to możliwość przejścia Strzyg, Sadłowa i Sinina w ręce Swinków właśnie w tym czasie, może w 1363 r.
- 52) Potrzeba zgody królewskiej na sprzedaż dóbr w inne ręce w przypadku Świdziebni i Księtego, zawarta w dokumencie z 1356 r. (CDP. II, nr 507), została usunięta na prośbę Rokitnickich dopiero przez Zygmunta Augusta w r. 1557. (Maticularium Regni Poloniae, Summaria, V, 2, wyd. J. Płocha, A. Rybarski, I. Sułkowska, Warszawa 1961. (cyt. MRPS).
- 53) CDP, II, nr 507. Jest tam mowa o wystawieniu na wyprawę wojenną czterech zbrojnych z czterech wsi. W wypadku Świnków, gdzie w dokumencie z 1367 r. w ziemi dobrzyńskiej było siedem wsi, a w zawkrzańskiej cztery, sądzić można, że byli oni zobowiązani do wystawienia 11 zbrojnych na wyprawę wojenną. W posiadłościach ich były nadto grody: Sadłowo i Strzygi w ziemi dobrzyńskiej, a Sarnowo w zawkrzańskiej. (Z. Guldon i J. Powierski, Podziały administracyjne, s. 130–153; Grodziska Mazowska i Podlasia, Wrocław, 1976, s. 120).
- 54) Wiadomość, I, s. 124–126, „Item etiam volumus, quod prefatus dominus Petrus... cum uno thorace, vulgariter lathy ad expeditionem cum terrigenis nostris Plocensibus... tenetur”.
- 55) Piotr został kasztelanem rypińskim przed rokiem 1375. (CDP. II, nr 527).
- 56) Potwierdzenie nadań poprzedników przez nowego władcę było dość powszechnym zwyczajem. W tym wypadku, gdy ks. Siemowit IV przejmował Mazowsze, wprawdzie nie bezpośrednio z rąk króla, ale dokument nadania Zielonej pochodził z kancelarii królewskiej. W dyplomie zresztą była prawdopodobnie klauzula o potrzebie zgody władcy na przejęcie własności przez nowego posiadacza. Zakup Zielonej w 1367 r. był już możliwy; jej posiadaczką była bowiem księżna Elżbieta, matka ks. Bolesława, która zmarła w 1364 r. (O. Balzer, Genealogia Piastów, Kraków 1895, s. 445). Lasocki przyjmuje, że Zielona przeszła w ręce Świnków dopiero w 1383 r. (Szkice z życia szlachty zawkrzańskiej, s. 242). Wydaje się to wątpliwe z tej racji, że w dokumencie z 1383 r. nie występuje cena sprzedaży, mimo, iż o sprzedaży jest w nim mowa: Wiadomość, I s. 124, „Villam nostram veri ducatus Zielenae... vendidimus, dedimus, donavimus... Omne ius nostrum ducale et dominium in predicta villa perpetuis temporibus... pro nobis totale nihilominus reservantes”. Odpada tym samym zarzut Lasockiego o nieuzasadnionej obecności urzędników książęcych przy przekazaniu Zielonej przez Piotra, synowi Adamowi w 1392 r., skoro własność była ograniczona w jakiś bliżej nieokreślony sposób. Możliwe iż podobny akt nadania na Sarnowo otrzymał od ks. Siemowita, Jakub syn Piotra kasztelan rypiński, wskazywałyby na to starania jego syna Jana u ks. Siemowita w 1421 r. o zwrot dokumentu nadania. (Wiadomość, I s. 47). Na uwagę zasługuje wzmianka w korespondencji Gustawa Zielińskiego z kuzynem Janem, że w Archiwum Gubernialnym w Plocku w 1879 r. znajdował się autentyczny dokument dotyczący Adama z Zielonej trudny do odczytania i nie zamieszczony w ich księżce. (List nr 6).
- 57) PSB. XXVI, s. 432; CDP. II, nr 524–525.
- 58) CDP. II, nr 527, 531, 544.
- 59) *Scriptores rerum Prussicarum*, III, s. 175.
- 60) PSB. XXVI, s. 432.
- 61) *Kod. Maz.* nr 141. Piotr kasztelan rypiński ur. ok. 1330 r. w 1398 miał już ok. 70 lat. J. Blieniak przyjmuje, że Piotr rzekł się kasztelanem na rzecz wnuka Adama między 1398, a 1401 r. oraz, że żył jeszcze w 1405 r. Wydaje się to mało prawdopodobne, ze względu na to, że informacje o Piotrze Swince z 1405 r. odnoszą się najpewniej do Piotra syna Jakuba, a wnuka kasztelana. Autor biogramu przypisuje nadto kasztelanowi udział w porwaniu bpa chełmińskiego Wikbolda, co było udziałem, raczej jego syna Piotra z Zielonej. (PSB. XXVI, s. 432).
- 62) CDP. II, nr 518
- 63) A. Bogucki, Z dziejów Rypina, s. 77, ustala pierwowzór fałszyfikatu z 1355 r. na rok 1385. Występujący tam wśród świadków „subvenatore Petro Swinka” odnieść należy do Piotra Piotrowicza; stolnikiem został on przed r. 1332. (CDP. II, nr 518).
- 64) Wiadomość, I, s. 59–60; *Urkundenbuch des Bistums Culm* T. 1–2, wyd. C.P. Woelky, Gdańsk, 1887, nr 340; *Scriptores rerum Prussicarum*, III, s. 96, 480, 599. Udział Piotra w porwaniu bpa Wikbolda wraz z Janem z Kruszyn, mógłby być wskazówką, że Piotr był z nim spokrewnionym przez małżeństwo z jego siostrą lub córką.
- 65) *Scriptores...* III, s. 96. W 1385 r. w Kruszynie występuje już Klemens (W. Kętrzyński, o ludności polskiej w Prusach niegdyś krzyżackich, Lwów, 1892, s. 115), co mogłoby potwierdzać słuszność przekazu Konrada.
- 66) Mylnie są sugestie Zielińskich (Wiadomość, I, s. 61–62), że Piotr żył jeszcze w 1404 r. Informacje tam zawarte odnoszą się do jego bratanka, także Piotra.
- 67) CDP. II, nr 518.
- 68) Arch. Diec. Ploc. *Acta Episcopalia*, nr 1, k. 54 (dalej cyt. AE). „In causa Nicolai plebani in Strzigi contra nobiles Lodwigen in Szelona et Nicolaum in Grzepsko heredes, plebanus... proposuit, quo pater eorum nobilium dum agebat in humanis, exitens patronus ecclesie in Strzigi...”.
- 69) *Lites ac res gestae intre Polonos Ordinemque Cruciferorum*, III, Warszawa 1935, s. 67, 129.
- 70) *Urkundenbuch des Bistums Culm*, s. 391.
- 71) *Codex epistolaris saeculi decimiquinti*, II, Kraków, 1891, s. 235 i 237. Przy tym dokumencie zachowała się pieczęć Jakuba z herbem Świnka. Możliwe, że Jakub został chorążym już w 1427 r. przy zmianie urzędów po śmierci swego brata Adama.
- 72) CDP. II, nr 578; *Regesta historico-diplomatica ordinis Sanctae Mariae Theuthonicorum 1198–1952*, wyd. E. Joachim W. Hubatsch, Göttingen 1948–1952, II, nr 2372, 2400.
- 73) MRPS. IV, 3, Supplementum, nr 863–864.
- 74) Wiadomość I, s. 40. Można przypuszczać, że nastąpiły podwójne związki małżeńskie Obornickich z Zielińskimi. Najpierw Jan z Gaju ożenił się z córką Jakuba ze Strzyg, syna kasztelana rypińskiego, a później jego syn Wojciech (wojewoda plocki 1510–1512) pojął za żonę prawdopodobnie Beatę, córkę Jana z Sarnowa i tą drogą wszedł w posiadanie Sarnowa.
- 75) CDP. II, nr 541; Wiadomość I, s. 48–49. Zielińscy uznają Piotra i Jana za synów Iwona z Radomina, ten jednak miał synów Piotra i Mikołaja i sam świadkował przy dokumencie z 1391 r., przy którym jako świadekowie są zamieszczeni: „Her Hannus und Her Petir gebudir von Stagenberk ritter”. Wypadnie tedy uznać Jana i Piotra z tego dokumentu za synów Jakuba i Doroty, córki Iwona z Radomina. (zob. L. Pierzchała, Zagadkowa pieczęć, M. H. XI (1932), s. 12–14). Sprawa dóbr Stagenberskich jest jednak bardzo zawiślana, bowiem w latach 1409–1417 występuje Jan ze Stagenberku i Sokolowa (Regesta Ordinis S. Mariae Theut. I, nr 1055, 2053, passim).
- 76) Wiadomość I s. 48. Fakt sprzedaży dóbr Stagenberskich w 1393 r. przez Jana i Piotra za 2400 grzywien, który odnieść wypadnie do synów Jakuba, a nie Iwona z Radomina (zob. przyp. poprzedni), naprowadza na domysł, że nastąpiło to już po śmierci ich ojca Jakuba.
- 77) *Annales*, IV, s. 68–69. Nie mógł to być Piotr stolnik z 1392 r. bo ten miałby w 1410 r. lat ok. 60, a trudno

- przypuścić, aby w tak późnym wieku brał udział w wojnie, bardziej prawdopodobnym wydaje się, że był to Piotr Jakubowic. Mógł on być chorążym dobrzyńskim w latach ok. 1400—1405, a po powrocie ziemi dobrzyńskiej do korony musiał zrezygnować ze stanowiska i wrócił do posiadłości zawkrzańskich z których po ich zastawie krzyżakom w 1407 r. musiał pełnić służbę wojskową w wojsku krzyżackim. Z tych lat zachowały się kilkakrotnie wpłaty wnoszone przez niego do skarbcza zakonnego z posiadłości w ziemi dobrzyńskiej i chełmińskiej zapewne (Das Marienburger Tresslerbuch, s. 90, 133, 371).
- 78) Wiadomość I, s. 44—45; Das Ausgabebuch des Marienburger Hauskomturs für Jahre 1410—1420, wyd. W. Ziesemer, Königsberg, 1911, s. 79. Piotr Świnka w 1412 r. sprzedał konia za 4 grzywny i opiekował się końmi wielkiego komtura. Wiadomości te odnoszą się prawdopodobnie do Piotra Jakubowica, brata Jana i Adama.
- 79) Wiadomość I s. 47.
- 80) Tamże, s. 48—49.
- 81) Kod. Maz. nr 162.
- 82) Wiadomość I s. 47.
- 83) Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu, zeszyt 1—2, Wrocław 1980—1981, oprac. A. Borkiewicz-Celińska, s. 39. (cyt. Słow. woj. płoc.).
- 84) Wiadomość I, s. 49, 170—172. Zielińscy przyjmują, że Jan został sędzią zawkrzańskim dopiero ok. 1432 r. Jego poprzednik na tym stanowisku, Stanisław ze Strzegowa, jako sędzia płocki pojawił się już w sierpniu 1429 r. (Z. Lasocki, Szkice z życia szlachty, s. 5—6) można przyjąć, że bezpośrednio jego następcą został Jan z Chojnowa już w 1429 r.
- 85) Słow. woj. płoc. s. 39. Jeszcze we wrześniu kasztelanem płockim był Andrzej z Clechomic, a Jan z Chojnowa wystąpił wówczas jako sędzia zawkrzański. (Kod. Maz. nr 191). 21 IV 1446 r. kasztelanem płockim był już Sasin (tamże nr 193) Jan kasztelanem był tedy bardzo krótko, zmarł w 1445 r. (Wiadomość I, s. 53—54).
- 86) Słow. woj. płoc. s. 39 i 113. W 1468 r. Kęczewo było własnością wnuków Jana. Możliwe, że w związku z tymi zakupami sprzedał Gruszkę, którą odkupił w 1439 r. jego bratanek Jan z Sarnowa.
- 87) Wiadomość I s. 65.
- 88) Słow. woj. płoc. s. 39 i 124.
- 89) Wiadomość I s. 53—54. Wydaje się, że autorzy pomieszczyli tu wiadomości odnoszące się do dwóch Janów, braci stryjczych: Jana z Chojnowa, syna kasztelana i Jana Adamowicza z Sarnowa.
- 90) Słow. woj. płoc. s. 39; A. Wolff, Studia nad urzędnikami mazowieckimi 1370—1526, Wrocław (1962), s. 286. Andrzej był kasztelanem zakroczymskim w latach 1437—1445.
- 91) Wiadomość I s. 53—54.
- 92) Tamże s. 54.
- 93) Słow. woj. płoc. s. 39.
- 94) Wiadomość I s. 46, 56—57; Regesta Ordinis S. Mariae, I, nr 5465. Jeszcze pod koniec maja 1431 r. Adam wraz z Andrzejem z Kuczborka udali się do wielkiego mistrza z listem polecającym od ks. Władysława.
- 95) Lites, III s. 166; Wiadomość I s. 46.
- 96) Wiadomość I, s. 57—58. „W 1438 r. wdowa po nim Barbara łącznie z synem Janem dwukrotnie występowała pozwani przez Jana brata męża... w 1436 r. ksiądz wstawia się do W. Mistrza za dziećmi Adama”.
- 97) Zob. przyp. poprzedni.
- 98) Słow. woj. płoc. s. 97.
- 99) Regesta Ordinis S. Mariae I nr 10 723. Wyjeżdżał wówczas Jan do Prus z listem od ks. Władysława mazowieckiego; zm. Jan przed 1468 r.
- 100) Wiadomość I s. 58. „... syn tego ostatniego (Adama) Jan zostawił córkę Beatę”. Małżeństwo Beaty z Wojciechem Obornickim z Gaju może tłumaczyć przejście Sarnowa w ręce Obornickich.
- 101) Archiwum Główne Akt Dawnych, Metryka Koronna nr 341, k. 13. (cyt. AGAD M. K.) W 1470 r. Synowie Mikołaja Radzanowskiego i jego żony Katarzyny, córki Adama z Sarnowa, kwitowali z odbioru spadku po swej matce „Katarzynę ... córkę zmarłego Jana z Sarnowa”. Z faktu, że o spadek po Janie z Sarnowa w 1495 r. ubiegał się Jakub z Łaszewa podkomorzy płocki i odkupował je od Mikołaja Radzanowskie-
- go, można sądzić iż on był mężem Katarzyny, córki Jana z Sarnowa. (Słow. woj. płoc. s. 173).
- 102) AGAD. M. K. nr 335, k. 59—60; nr 5, k. 90; nr 337, k. 28; nr 341, k. 13. Mikołaj z Radzanowa był synem z drugiej żony Jakuba z Radzanowa kasztelana ciechanowskiego w latach 1411—1426, a stryjcem Sasina i Parysa z Radzanowa. (M. K. nr 337, k. 60); Księga ziemska czeska 1404—1425, Warszawa 1879, nr 2057). Mikołaj zawarł ślub z Katarzyną już przed 1450 r.; w tym właśnie roku jej brat Jan winien był mu 106 grzywnien tytułem posagu siostry. Katarzyna zm. przed r. 1470.
- 103) Grodziska Mazowska i Podlasia, s. 120. Brak tu wprawdzie datacji grodziska, wydaje się jednak, że najodpowiedniejszym momentem jego powstania było przejście posiadłości w ręce Świnków w czasach króla Kazimierza. Za budową murowanej rezydencji przez Adama przemawia jego trzydziestoletni przynajmniej pobyt w Sarnowie i dość duży majątek jaki tu posiadał. (zob. także, A. Borkiewicz-Celińska, Osadnictwo Zawkrza w okresie książeccym: Studia i materiały do dziejów ziemi zawkrzańskiej, Warszawa 1971, s. 51).
- 104) Poprzednikiem Adama na kasztelani był jego dziad Piotr, ze Strzcy. Imię żony i jej pochodzenie rodzinne podają Zielińscy (Wiadomość I s. 65 i 69). Bratem Katarzyny był Jan sędzia chełmiński.
- 105) Wiadomość I, s. 66. Pisał się wówczas „Adams Wapern von Logendorf”, „her Adam Swynchin”, „Heredem Swinchen zu Logendorf”.
- 106) Słownik geograficzno-historyczny ziemi chełmińskiej w średniowieczu, pod red. M. Biskupa, Wrocław, 1971, s. 77 i 149.
- 107) Codex epistolaris saeculi quintidecimi I Kraków 1376, s. 28—29; Wiadomość I, s. 66. Kasztelanem rypińskim w 1406 r. był Jan Krekowski, Wprawdzie preliminarią układu racławskiego z 1404 r. przewidywały zatrzymanie na stanowiskach urzędników ziemskich w ziemi dobrzyńskiej, ale widocznie w 1405 r. w ostatecznym układzie punkt ten uległ zmianie, albo nie został dotrzymany przez króla Władysława. (Die Staats Verträge des Deutschen Ordens, nr 23).
- 108) Album studiosorum universitatis Cracoviensis I Kraków 1887, s. 30; „Adam Ade de Zielona solvit 6 gr”. Wprawdzie I. Sukowska-Kurasiowa (Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów 1370—1444, Warszawa 1977, s. 261—262) odróżnia Adama z Zielonej od Adama poety łacińskiego XV w., którego uznaje za syna Prandoty, ale identyfikacja ta ma nikłe podstawy wobec zniknięcia ze źródeł równocześnie Adama notariusza królewskiego, kanonika gnieźnieńskiego i krakowskiego i Adama z Zielonej syna kasztelana dobrzyńskiego. Podobnie sędzi J. Krzyżaniakowa (Kancelaria królewska Władysława Jagiełły, Poznań 1979, s. 133—134).
- 109) Lites II, s. 177.
- 110) Wiadomość I, s. 67.
- 111) Archiwum Diecezjalne Płockie, pergamin nr 149. Możliwe, że Adam brał udział w zjeździe horodelskim i pięć; z herbem Świnka przywieziona do aktu unii należała do niego. (W. Semkowicz, O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle w 1413 r.: Rocznik Heraldyczny VIII (1927—1928) s. 142).
- 112) Księgi sądowe brzesko-kujawskie, wyd. J. K. Kochanowski, Warszawa, 1905, nr 246; Wiadomość I, s. 67; Lasocki, Urzędnicy dobrzyńscy, s. 40. Jest jednak możliwe, że był nim już w 1416 r., bo jego poprzednik na tym stanowisku Piotr z Radomina i Włoszczowy, syn Iwona z Radomina ostatni raz na tym stanowisku wystąpił 30 V 1414 r. (Kod. Wlkp. V, s. 231).
- 113) Kod. Maz. nr 162; Wiadomość I, s. 67 i 71—72. Wydaje się, że to kasztelan Adam, a nie jego syn, jak to sugerują Zielińscy, ostrzegł woja działawskiego o marszu wojsk ks. Witolda w 1422 r., druga natomiast informacja odnosi się do Adama z Sarnowa i jego brata Jana z Chojnowa, możliwe iż pochodzi ona z r. 1422, gdy Adam odwiedzał swego brata w Prusach jeszcze przebywającego (tamże s. 55—56).
- 114) Księga sądowa brzeska, nr 1571; Kod. Maz. nr 162.
- 115) Wiadomość I s. 67, 150—152, 170—172; Słow. woj. płoc. s. 97—98. Grzebsk zakupił dopiero kasztelan Adam ok. 1420 r.; świadczą o tym następujące fakty: w latach

- 1401—1411 właścicielem Grzebska był niejaki Mikołaj, a w 1434 r. już jego synowie dzielą Grzebsk między siebie.
- 116) Wiadomość I, s. 67. Ostatnie o nim wzmianki pochodzą z czerwca 1427 r. w związku z zastawem Gościszki i części Bagienic. Jego następca na kasztelanii dobrzyńskiej Jan Kretkowski występuje dopiero 4 III 1430 r., jako świadek przywileju jedneńskiego.
- 117) Wiadomość I, s. 70—71 i 149—152; Kod. Nlkp. V, s. 533—534; por. wyżej przyp. 108.
- 118) Wiadomość I, s. 70—71 i 149—151. Otton jako najstarszy, jeszcze za życia ojca występował w źródłach od 1420 r. W podziale z 1434 r. otrzymał wspólnie z bratem Mikołajem miasteczko i wieś Grzebsk. Wkrótce potem widocznie przeniósł się do Małopolski otrzymawszy od Mikołaja splate; Grzebsk jeszcze w 1439 r. był zastawiony za 100 kóp groszy.
- 119) Jakub został prawdopodobnie spleacony przez Mikołaja, z Bielaw i nabył jakieś posiadłości w belskim. (Wiadomość I, s. 72 i 151). Z relacji świadków składających swe zeznania przed bpem Wincentym Przełębskim w 1502 r. wydaje się wynikać, że Jakub przez długie lata posiadał część Zielonej z folwarkiem 11 łanowym (Acta capitulorum... wyd. B. Ulanowski, Kraków, 1908, III nr 209).
- 120) Wiadomość I, s. 72—74.
- 121) Tamże, s. 74—76; Słow. woj. płoc. s. 94. Mikołaj nie zdołał wykupić z zastawu Gościszki, która przypadła mu działem rodzinnym po ojcu Adamie, a w 1438 r. sprzedał swe prawo bliższości do dóbr Sarnowo i innych Mikołajowi Radzanowskiemu. Zm. Mikołaj przed 1471 r.
- 122) Acta capitulorum III, nr 209; Słow. woj. płoc. s. 39. Skoro w 1473 r. jego synowie Jakub i Piotr z Zielonej sprzedają prawo bliższości do dóbr chojnowskich, to widocznie ojciec ich Ludwik już nie żył.
- 123) Wiadomość I, s. 77—78; Arch. Diec. Ploc. Akta Wizytacji nr 5, k. 364. W 1478 r. Mikołaj został notariuszem powagą cesarską i był przyjęty do spełniania tego urzędu przez bpa Kazimierza w diec. płockiej. Zachował się jego znak notarialny (M.E. 2. s. 180). Za tym, że Mikołaj żył jeszcze w 1505 r. przemawia fakt uzyskania odpustów dla kościoła w Zielonej, co było prawdopodobnie jego dziełem, a nie następcy; (AE. 2. s. 614): „Honorabilis Nicolaus heres et patronus ecclesie parochialis in Sielona in districtu Zawkrzensi sita... confessus, quia in honore Sanctissime Trinitatis in remedium parentum et predecessorum consanguineorum suorum... unum mansum mesure Culmensis... penes sanctuarium ibidem in Szelona proxime adiacentem... dedit”.
- 124) Wiadomość I, s. 78—79. Jedynym śladem naprowadzającym na jej pochodzenie może być pleban w Zielonej, następca brata jej męża, Mikołaj z Sarnowa, którego utożsamiać można z Mikołajem, synem Piotra z Komunina występującym w 1495 r. (Słow. woj. płoc. s. 131), o którym Zieliński, chyba przez przeoczenie mówi, że był synem Małgorzaty; mógł on być jej bratem.
- 125) Z. Lasocki, Szkice z życia szlachty zawkrzańskiej, s. 8—9.
- 126) AE. nr 3, k. 263; Informacja podana przez Zielińskich budzi poważne zastrzeżenia, aby Katarzyna mogła wyjść drugi raz za mąż za Mikołaja Radzanowskiego (Wiadomość I, s. 78—79), który jest wprawdzie wspomniany 1495 r. jako żyjący, ale musiał mieć wówczas ok. 80 lat. Sądzić należy, że chodzi tu o małżeństwo Mikołaja z Katarzyną, córką Adama z Sarnowa.
- 127) MRPS. IV, 1, nr 833: Data est libertatio Ade de Zyelona, a presenti expeditione bellica, ex eo quia Petrus de eadem Zyelona, frater suus germanus, cum ipso indivisus et pro se et pro matre sua iuxta familiam Joannis de Lasko... hoc ipsum bellum obire debet. Acta capituli Plocensis nr 50, k. 118 (cyt. ACPI).
- 128) Wiadomości I, s. 78; Acta Officialia Plocensia, nr 185, k. 27 (cyt. AOPI). O małżeństwie z Agnieszką z Kamienicy wspominają tylko Zieliński; Dorotę z Kuczborka wymienia i Boniecki (Herbarz XIII, s. 95). Elżbieta, jako wdowę po Adamie w 1525 r. zapisują akta oficjalatu płockiego.
- 129) AOPI. nr 185, k. 27: Helisabeth relicta olim Ade cum fillis Andrea et Martino; Jan nie jest tu wymieniony, sądzić można, że był jeszcze dzieckiem, Zieliński wymieniają Jana wśród synów Adama już w r. 1518 (s. 78), natomiast w tablicy I-szej jest on umieszczony, ale w latach 1555—1605; daty te mogą się odnosić tylko do jego syna, którego opiekunem, jako małoletniego był w 1568 r. Grzegorz Zieliński sędzia płocki (AOPI. nr 206, k. 100).
- 130) AOPI. nr 185, k. 27: Hedwigim relictam olim Ludovici cum filio suo Sigismundo. Wiadomość I, tabl. I-sza.
- 131) Wiadomość I, s. 84—89 i 174. Piotr jeszcze w lipcu 1524 r. wyposażył swą córkę Dorotę, żonę Mikołaja Mdzewskiego, nie żył już w październiku 1525 r.
- 132) MRPS. III, nr 371 i 2119; Wiadomości I s. 89 i 173. Barbara żona Piotra mogła być córką Pawła z Rościszewa, sędziego ziemskiego płockiego (1497—1505), lub jego brata Stanisława arbitra w sporze między Piotrem z Zielonej a jego bratankiem Adamem i Ludwikiem w 1494 r.
- 133) Wiadomość I, s. 85—88, 169—172; Słow. woj. płoc. s. 39. Wprawdzie Jakub i Piotr z Zielonej w 1473 r. odstąpili prawo bliższości do dóbr chojnowskich za 100 kop gr. Dorocie Wilkanowskiej, wnuczce kasztelana Jana, ale od drugiej jego wnuczki, córki Jana z Chojnowa Jachny Gnatowskiej tytułem zrzeczenia się praw bliższości otrzymali zapewne Zalesie. Wprawdzie Zieliński sugerują, że Zalesie nabył Piotr częściami, ale ze względu na to, że dziedziczyli tam i synowie Jakuba wydaje się, że drogą praw spadkowych weszli w jego posiadanie obaj bracia.
- 134) AE. nr 14, s. 373; Wiadomość I, s. 89. Brat Krzysztofa Jakub był plebanem w Sarnowie, na początku XVI w., zm. w 1528 r.
- 135) Wiadomość I, s. 89; Słow. woj. płoc. s. 87; MRPS. IV, 3, nr 23067; V, 2 nr 5768, 6128; Acta Tomiciana XVI, 2, s. 310; AE. nr 21, k. 11. W 1564 r. był patronem kościoła w Węgrzynie, koło Makowa.
- 136) Wiadomość I, s. 89; Słow. woj. płoc. s. 44. Aleksy z Cieśli był zapewne synem Mikołaja, Zm. już przed r. 1525, skoro wtedy występuje jego syn Stanisław, kwitując braci matki za wypłacony posag. Elżbieta żyła jeszcze w 1536 r. (Boniecki, Herbarz, III, s. 199).
- 137) AE. nr 10, s. 261, 389, 540; AOPI. nr 183, k. 28 i 50; nr 197, k. 145 v; nr 208, k. 65 i 69. Probostwo w Rościszewie ustąpił mu na krótko przed śmiercią Mikołaj z Rościszewa w 1517 r. Obejmując probostwo w marcu 1517 r. Adrian, jako kleryk występował, jako zastępca sędowy Mikołaja z Rościszewa, musiał więc mieć ok. 21 lat, a więc ur. się najpóźniej w 1496 r.
- 138) AOPI. nr 194, k. 10 v. 53 v, 72, 74: „Adrian Zieliński plebanus in Zielona contra reverendum dominum Joannem Leviticum abbatem Czervinensem proposuit pro 7 ducatis... ad rationem novem ducatorum eidem domino abbati... in Romana curia in mutuum datorum...”. Mogło to mieć miejsce najłatwiej w 1529 r., kiedy Lewicki bawił w Rzymie i u różnych osób pożywał pieniądze (W. Pocięcha, Królowa Bona (1494—1557) T. IV, Poznań, 1958, s. 231). W 1544 r. Adrian prowadził spory o dziesięciny z Kosewa ze Stanisławem kapelanem kaplicy Św. Barbary w Szreńsku.
- 139) AE. nr 21 k. 36 v, 45; AOPI. nr 197, k. 145 v; nr 208, k. 66, 69 v.
- 140) Wadomość I, s. 89, 179.
- 141) Tamże I, s. 89 i Tabl. I; Pawiński A. Źródła dziejowe XVI, Mazowsze, Warszawa 1895, s. 56. Można tylko przypuszczać, że mężem Anny był Adam Strzeszewski, a mężem Jadwigi Maciej, lub Stanisław Dłutowski.
- 142) Wiadomość I, s. 179—181.
- 143) Tamże I, s. 180.
- 144) AE. nr 21, k. 19, 21, 22 v, 32; AOPI. nr 206, k. 61, 100, 119; w pierwszym wypadku po usunięciu Łukasza Zielińskiego plebanem został, Walenty z Kuczborka prepozyt Św. Bartłomieja w Płocku, a po jego ustąpieniu otrzymał po dłuższych sporach to beneficjum Maciej Grabia pleban w Bogurzynie.
- 145) Wiadomość I, s. 90.
- 146) AE. nr 11, k. 71: „Zieliński Felix de Gosciszka executor testamenti olim Nicolai in Roszczyszewo plebani”; notatka pochodzi dopiero z 1522 r., ale Mikołaj zm. już w 1519 r. musiał więc Feliks być już wówczas wyznaczonym jednym z egzekutorów.
- 147) Wiadomość I, s. 175. Dorota była zapewne najmłodszą córką wojewody płockiego Ninogniewa; starsi jej bra-

- cia: Jakub kanonik płoc. już w 1491 r. zapisał się na uniwersytet krakowski, a zm. w 1516 r., Jan kasztelan zakroczyński zm. w 1525 r., Piotr starosta i kasztelan płoc. zm. w 1521 r. Starsze jej siostry z których Katarzyna była żoną Tomasza Bartnickiego kasztelana płockiego zm. w 1534 r. (R. Zieliński Chronologia senatorów płockich: Notatki Płockie nr 8 (1958) s. 36—37, 40, mylnie przyjmuje śmierć Tomasza Bartnickiego na 1519 r. Zrezygnował on z kasztelanii, zapewne z powodu wieku na rzecz swego szwagra Piotra Kryskiego, a zm. w początku 1521 r. (PSB. I, s. 319). Paweł brat Doroty ożeniony był z Anną Szrefńską, córką wojewody płockiego Stanisława a siostrą Feliksa, także wojewody płockiego (1532—1554).
- 143) Akta Tomiciana XVI, 2, Wrocław 1961, s. 170 i 310; MRSP. IV, 3, nr 17655.
- 149) Martycularium Regni Poloniae nie zawiera tej nominacji, pierwsza wzmianka o stanowisku sędziego pochodzi z 9 VI 1539 r. Zachowała się ona w regestach dokumentów sporządzonych przez ks. W. Mąkowskiego (k. 66 v).
- 150) Ostatnia wiadomość o Feliksie pochodzi z 1555 r., a syn jego Grzegorz na stanowisku sędziego ziemskiego płockiego pojawia się dopiero w 1561 r. (Wiadomość I, s. 179; R. Zieliński, Wojewoda płocki Grzegorz Zieliński (+1599): Notatki Płockie nr 6 (1957), s. 2.
- 151) MRPS. V, 2, nr 6012.
- 152) Album studiosorum universitatis Cracoviensis, II, Kraków 1892 wyd. A. Chmiel, s. 324.
- 153) AOfPI. nr 193, k. 145 v. „...honorabilis dominus Lucas Zieliński clericus dioecesis Plocensis certas literas presentationis... Felicis Zieliński iudicis terre Plocensis, Pauli, Petri, Adriani, Josephi filiorum ipsius; Sigismundi, Martini, et Andree Zielińszczy heredum bonorum et patronorum ecclesie parochialis in Zielona vacantem post liberam resignationem domini Adriani Zieliński, heredis bonorum et patroni dicte ecclesie”.
- 154) Wiadomość I, s. 182.
- 155) MRPS. V, 2, nr 6018; AE. nr 21, k. 19a 21, 32.
- 156) Wiadomość I, s. 183—184.
- 157) Acta capituli Plocensis: Arch. Kom. Hist. X, Kraków, 1916, nr 303.
- 158) Wiadomość I, s. 185—185.
- 159) R. Zieliński, Województwo płockie w czasie bezkrólewia i na elekcjach: Notatki Płockie nr 9 (1958), s. 11; Z. Lasocki, Szkice z życia szlachty zawkrzańskiej, s. 83 i 89, Jakub Łysakowski został wybrany notariuszem ziemskim zawkrzańskim, już po śmierci Zygmunta Augusta w 1572 r., lub w 1573.
- 160) MRPS. V, 2, nr 9192.
- 161) Wiadomość I, s. 185—187.
- 162) Tamże, s. 95—96, 185.
- 163) R. Zieliński, Wojewoda płocki Grzegorz Zieliński, s. 2, przyjmuje jego starszeństwo po Łukaszu, natomiast Zielińscy umieszczają go na trzecim miejscu po Piotrze (Tab. I).
- 164) R. Zieliński, Wojewoda płocki Grzegorz Zieliński, s. 2—7 poświęcił mu obszerny artykuł w Notatkach Płockich; tu będą podane tylko uzupełnienia.
- 165) Wiadomość I, s. 106—107; R. Zieliński, Chronologia senatorów płockich, s. 42 (mylnie podana data śmierci P. Garwaskiego). Mikołaj Mdzewski chorąży płocki ok. 1552—1556, był bratem Andrzeja pisarza ziemskiego zawkrzańskiego, męża ciotki Grzegorza (AE. nr 18, s. 50—53, 511—512).
- 166) Wiadomość I, s. 109; I. Gleysztorowa, PSB. XXV, s. 233. Informacje podane przez Zielińskich w świetle biogramu Hieronima Parysa okazały się nie ścisłe.
- 167) R. Zieliński, Wojewoda płocki Grzegorz Zieliński, s. 3—6.
- 168) R. Zieliński, Chronologia senatorów płockich, s. 42 i 38; Wiadomość I, s. 190—192.
- 169) Wiadomość I, s. 194—195. Możliwe iż było to wynagrodzenie za usługi oddane królowi w czasie elekcji. Znaczne dochody pozwoliły wojewodzie wysłać synów w podróż zagraniczną do Włoch, gdzie znaleźli się w 1586 r., czy byli tam na studiach jak sugeruje R. Zieliński jest raczej wątpliwe (Wojewoda płocki Grzegorz Zieliński, s. 7).
- 170) Arch. Diec. Ploc. Akta Wizytacji nr 268, k. 157—165. Paweł Kostka chorąży ciechanowski, brat Sw. Stanisława był synem Jana Kostki z Rostkowa i Małgorzaty Kryskiej, siostry wujecznej Grzegorza Zielińskiego, sprzedał temu ostatniemu prawie wszystkie swe dobra dziedziczne na koszt budowy kościoła i klasztoru OO Bernardynów w Przasnyszu, ustępując Grzegorzowi i jego potomkom praw patronatu do koplicy Kostków przy kościele par. w Przasnyszu i do szpitala swej fundacji.
- 171) A. Capit. Ploc. nr 9, k. 191.
- 172) Tamże k. 191; AOfPI. nr 219, k. 251; AE. nr 29, s. 340. Podana przez Zielińskich informacja o Adamie z 1602 r. wydaje się dotyczyć wcześniejszego pozwu.
- 173) AOfPult. nr 135, k. 306.
- 174) Wiadomość II, s. 23—29.
- 175) Tamże, s. 8, 10—11.
- 176) A. Capit. Ploc. nr 9, k. 306 v. 338. Tytułowany był Wojciech do końca życia starostą mławskim, można więc sądzić, że był nim do śmierci, która nastąpiła krótko przed 4 maja 1619 r.
- 177) Wiadomość II, s. 8—9.
- 178) Tamże, s. 11—12.
- 179) Tamże, s. 10—11.
- 180) R. Zieliński, Wojewoda płocki Grzegorz Zieliński, s. 6.
- 181) Tamże, s. 49. Informacja tu zawarta jest wątpliwa bo Paweł Kostka zm. w 1607 r., a do końca życia był zapewne chorążym ciechanowskim, wobec tego Walenty mógł nim zostać dopiero w 1607 r.
- 182) A. Capit. Ploc. nr 11, k. 121. 19 stycznia kapituła powiadomiona została o śmierci Walentego i zabroniła bernardynom w Przasnyszu urządzać pogrzeb kasztelana przed uregulowaniem jego długów przez spadkobierców.
- 183) Wiadomość II, s. 8 i 16.
- 184) Tamże, s. 308—311.